Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...етэмнай 1921 оной ...абрин 21-hэ гарана | № 178 (15200) | 1979 оной августын 4, суббото | Сэн 2 мүнгэн

РСФСР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ АРБАДАХИ СЕССИ

...ссин Федерациин ажалшад, бү... Совет орондоо... адлаар, шэнэ об... байгуулгын баян дүй дүр... түшэглэн, КПСС-эй XXV съез... тодорхойлон хараалhан зохёон ...гуулгын асари ехэ программа ...алтатайгаар бэлэдлэж байна. ...ын үйлдэбэри жэлhэж жэлдэ, нэ... жэлhэж нүгеедэ табан жэл ...эр хэлбэришэгүй ургана.

...ссин Федераци хүгжэлтэ түгэс ...лизмын эрхэ байдалда экономи... ба социальна хүгжэлтын хэ... арад зоной байдалые улам ...аруулха хэрэгтэ ехэ амжалта... ...ые туйлаа. Совет арадай шэн зо... ригто ажалаар, Коммунис партиин хүтэлбэри доро арадай ажахын хурдан түргэн хүгжэлтэ туйлагдажа, үйлэдбэрилгын ба научно-техническэ түгэлдэр хүсэн бүридүүлэгдээ.

КПСС үйлэдбэрилгын хүсэ ургуулан хүгжөохын тула саг үргэлжэ оролдолго гарган, социалис ажахы эрхилэгын онол арга улам нарижуулан hайжаруулха асуудалда ехэ анхарал хандуулна. Энэ ушар научно-техническэ революциин туйлатануудые совет байгуулалтын үлэмжэ hайн таланууудтай обществодо эгээн ехэ ашагтай туhатайгаар зохилдуулгын шухала байhанhаа уг үндэhэтэй.

РСФСР-эй юhэдэхи зарлалай Верховно Соведэй ээлжээтэ арбадахи сесси политическэ ба ажалай ехэ дэбжэлтын оршон байдалда Москвада, Кремлиин Ехэ ордон дотор августын 3-да нээгдэбэ.

Нүхэд Ю. В. АНДРОПОВЫЕ, А. П. КИРИЛЕНКЫЕ, В. В. КУЗНЕЦОВЫЕ, Б. Н. ПОНОМАРЕВЫЕ, М. С. СОЛОМЕНЦЕВЫЕ, Н. А. ТИХОНОВЫЕ, И. В. КАПИТОНОВЫЕ, М. В. ЗИМЯНИНИИЕ, К. В. РУСАКОВЫЕ, М. С. ГОРБАЧЕВЫЕ депутадууд болон айлшад удаан альга ташалгаар уттаа.

РСФСР-эй Верховно Соведэй түрүүлэгшэ депутат В. А. КОТЕЛЬНИКОВ сессиие нээбэ.

Эндэ сугларагшад hууринуудhаа бодожо, сессинүүдэй хоорондохи үе соо наhа барагшадай — республикын Верховно Соведэй депутадууд Л. С. Брекотнинагай, И. И. Душинай, П. С. Прокконеной, А. А. Шишкановай дурасхаалые хүндэлэн тэмдэглээ.

Шэнээр hунгагдаhан депутат Л. Н. Ефремовэй этигэмжэ түлөөлэлгэнүүдые мэдэрхэ тухай Мандатна комиссиин элидхэл тушаа тогтоол баталагдаба.

Сессиин зүблэхэ зүйл:

1. РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет тухай РСФСР-эй Хуулиин проект тухай.

2. РСФСР-эй арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй hунгалта үнгэргэхэ тухай РСФСР-эй Хуулиин проект тухай.

3. РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указуудые баталха тухай асуудалнуудтайгаар баталагдаа.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ депутат М. С. СОЛОМЕНЦЕВ РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет тухай РСФСР-эй Хуулиин проект тухай элидхэл хэбэ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумдэ

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй ээлжээтэ заседани августын 2-то болоо.

РСФСР-эй юhэдэхи зарлалай Верховно Соведэй арбадахи сессиин зүблэхэ зүйл ба худэлмэриин гуримтай холбоотой асуудалнуудые Президиум хаража үзөөд, зохихо тогтоол баталан ababa.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет тухай Хуулиин проектые комиссиин хаража үзэhэн, тэрээн тушаа тобшолол бэлдэhэн тухай РСФСР-эй Верховно Соведэй Хуулиhанамжалан дурадхаха комиссиин түрүүлэгшэ В. Ф. Тороповой мэдээсэлые Президиум соносоо. Дурсагдаhан Хуулиин проект республикын Верховно Соведэй арбадахи сессиин үзэмжэдэ табигдана.

РСФСР-эй арадай депутадуудай нютагай Соведүүдэй hунгалта тухай РСФСР-эй Хуулиин проект бэлдэхэ худэлмэриин дүүргэгдэhэн тухайда РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй комиссиин түрүүлэгшэ Ю. Ф. Соловьевой мэдээсэл соносхогдоо. РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум энэ Хуулиин проектые РСФСР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табиха гэhэн шиидхэбэри баталан абаба.

Hунгаhан арадай депутадуудай Соведүүдэй үмэнэ гүйсэдхэхэ комитедүүдэйнь хэхэ тоосоонуудые Ростовско областьдо бэлдэлгэ ба үнгэргэлгэ тухай асуудал заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ. Областиин Соведэй гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ Н. М. Иваницкий элидхэл хэбэ.

Ростовско областиин арадай депутадуудай Соведүүд партиин XXV съездын, тэрээнhээ хойшо болоhон КПСС-эй ЦК-гай Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые, СССР-эй Конституциин ба РСФСР-эй Конституциин эрилтэнүүдые, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежневэй элидхэлнүүд, хэлэhэн үгэнүүд дотор найруулагдаhан заабаринууд болон тобшололнуудые бодото дээрэнь бэелүүлэн, түлөөлэлгэтэ зургаануудта гүйсэдхэхэ, захиргаанай органуудай тоосолгын гол ёhонуудые сэхэ шууд бэелүүлнэ. hунгагша Соведүүдэйнгээ үмэнэ гүйсэдхэхэ комитедүүдэй хэхэ тоосоонуудые бэлдэлгын ба үнгэргэлгын гурим улам hайжаруулхые саг үргэлжэ оролдодог байна гэжэ РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиум тэмдэглэбэ.

Гүйсэдхэхэ комитедүүдэй тоосохо сессинүүдтэ бэлэдхэл Ростовско область дотор олонитэдэ үргэнөөр мэдээсэлгын оршон байдалда үнгэрнэ. Зарим гүйсэдкомууд Соведүүдэй шиидхэбэринүүдэй проектнүүдые газетэнүүдтэ тунхагладаг, зүбшэн хэлсэлгэ эмхидхэдэг болонхой.

Гэхэ зуура hунгаhан Соведүүдэй үмэнэ гүйсэдхэхэ комитедүүдэйнь тоосоонуудые бэлдэлгын ба үнгэргэлгын талаар дутуу дунданууд ушардаг байна гэжэ РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй заседани дээрэ тэмдэглэгдэбэ.

СССР-эй Конституциин, РСФСР-эй Конституциин эрилтэнүүдэй үндэhөөр, нютагай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдэй тоосоонуудые бэлдэлгын ба үнгэргэлгын гурим улам нарижуулан hайжаруулха, гүрэнэй зургаануудай худэлмэри hайжаруулха, КПСС-эй XXV съездын шиидхэбэринүүдые, арбадахи табан жэлэй даабаринуудые дүүргэлгэдэ ажалшадые элсүүлхэ хэрэгтэ дүүргэдэг үүргыень дээшэлүүлхэ тодорхой хэмжээнүүдые хараалан бэелүүлхыень автономито республикануудай Верховно Соведүүдэй Президиумүүдтэ, хизаарнуудай ба областьнуудай арадай депутадуудай Соведүүдэй гүйсэдхэхэ комитедүүдтэ дурадхагдаа.

Президиумэй заседани дээрэ бусадшье зарим асуудалнууд харагдаба. Асуудалнуудые зүбшэн хэлсэлгын үедэ О. П. Колчина, М. И. Геттуев, Ф. В. Султанов, В. А. Филатов гэгшэд үгэ хэлээ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. А. Яснов заседание хүтэлбэрилбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. П. Кириленко Президиумэй худэлмэридэ хабаадаа.

(ТАСС).

Үбhэ тэжээл бэлэдхэлгэдэ үдэр бүриин анхарал

...ОРИТОЙ ЕХЭ ТУhАЛАМЖА

...эл эдэ үдэрнүүдтэ Хой...галай районой худеегэй ...шад ниитын адууhа мал...усад хүрэхэ үбhэ тэжээл ...лэхэ гэhэн гол хараа зо...тойгоор социалис мүры...дэлгэрүүлэнхэй.

...шээ болгон, «Северный» ...зой ажалшадай хэжэ бай...удэлмэри харая. Энэ жэл...ахы 12,8 мянган цен...үбhэ бэлэдхэхэ даабари...м. Иммэ ехэ даабарие...ахын тула эмхидхэлэй ...н худэлмэри хэгдэхэ бо... Холын нютагуудта отог ...а худэлжэ байhан үбhэ...е эдеэ хсолой зүйлеер, ...амсагаар дутамаггүй хан...гэhэн эрилтэ табигдана. ...рный» совхозой ажалшад ...элдэ ехэ эмхи гуримтай...гаар, саг болзортоо үбhэндэ ороо. Николай Павлович Семушев, Николай Андреевич Августаев болон бусад худэлмэришэдэй даадаг звенонуудай коллективүүд hайн шанартайгаар үбhэ тэжээл бэлэдхэжэ, үдэр бүриингөө даабари үлүүлнэ.

— Мүнөө зун 1300 центнер үбhэ хуряаха даабаритайбди. Даб дээрэ 400 гаран центнер үбhэ hүрилөөд байнабди. Август hарада үшөөл шангаар ажаллажа, үбhэ ехээр, эрхим шанартайгаар соможо абахын тула оролдожол байнабди, — гэжэ Н. П. Семушев мэдүүлнэ.

Эдэнэр мори, зэр зэмсэгээр хүсэд хангаданхай, звеногойнь гэшүүд дүршэл шадабаритай. зон.

Адууhа малдаа үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ хэрэгтэнь совхозой ажалшадта БАМ-ай барилгашад ехэ туhа хүргэнэ. Жэшээнь, барилга-хабсаралгын 597-дохи поездын худэлмэришэд эдэбхитэйгээр худэлэлсэжэ, 400 центнер үбhэ сабшажа, хуряажа үгэхөөр шиидэнхэй. Эдэнэр мүнөө 200 гаран центнер эрхим шанартай үбhэ сомоод байна. Оньhожоруулагдамал 138-дахи колоннын механизаторнууд 100 гаран центнер үбhэ hүрилжэ, совхоздо тушаагаа. Байгал-Амарай түмэр замай барилгашад совхозой ажалшадта шадаха зэргээрээ туhална. Оньhожоруулагдамал 140-дэхи колоннын барилгашад совхозой ажалшадта 60 тонно шэнгэн түлишэ зөөжэ үгөө.

В. СКОРИНОВ,
«Северный Байкал» газетын худэлмэрилэгшэ.

ХОЁР МЯНГАН ХҮН ХАБААДАНА

Захааминай райондо ниитын малда үбhэ тажээл бэлэдхэхэ габшагай hара эхилбэ. Эндэ үдэр бүхэндэ хура бороо адхаржа, үбhэ хуряалгые нилээд хойшолуулна, hаад түбэг татана. Тиигэбэшье, недондоной-хидо орходоо, эндэхи ажахынуудай худэлмэрилэгшэд үбhэ ногоогоо түргэн сабшажа. гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряан абана. Нёдондоной энэ үеынхидэ орходоо, 15 процентээр үлүү ехэ талмай сабшагдаа. Тиихэдэ 1,5 дахин ехэ үбhэн сомогдобо.

Районой нуга сабшалан дээрэ 258 звено эмхидхэгдэжэ, хоёр мянга гаран хүн үбhэ хуряалгын ажалда хабаадана.

Илангаяа Санагын, Хамнинин совхозуудай ажалшад эмхи гуримтайгаар тэжээл бэлдэнэ.

Ц. НАЙДАНОВ,
хүдөө бэшэгшэ.

Кабанскын районой Байгалай ОПХ-гай hаалишад республика соогоо суурхаар үнинэй. Байгша оной түрүүшын хахадай түсэб 79 hаалишан үлүүлэн дүүргээ. Тиихэдэ жэл бүри hаамхай үнеэнhээ дунда зэргээр гурба мянганhаа дээшэ hү hаадаг Н. И. Емельянова, П. Ф. Истомина, К. П. Залуцкая, А. А. Воробьева, Л. П. Тамазкина, бусад эдэ үдэрнүүдтэ эршэмтэйгээр ажаллажа, hү hаалияа эрид дээшэлүүлнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Пана Федоровна Истомина.

С. БАЛДУЕВАИ фото.

АГУУЕХЭ БАРИЛГА ДЭЭРЭ

...йгал-Амарай түмэр за... барилгын ажуудалнуу... КПСС-эй обкомой дэр... эхи комиссиин ээлжээтэ ...едани боложо үнгэрбэ. За... ...ние комиссиин түрүү... шэ, КПСС-эй обкомой ...рдохи секретарь **В. Г. ...ков** хүтэлбэрилөө. ...уехэ барилгын ябаса ту... шухала асуудалнуудые ...шэн хэлсэлгэдэ Буряадай ...стогай барилгын эмхи...дэй хүтэлбэрилэгшэд, ...галай болон Хойто-Муя... тоннельнүүдые тунхигшэ... бригадирнууд хабаадаа. Байгалай, Хойто-Муйн ...он Мысовэ тоннельнүү... үрэмдэгшэдэй бригада... дай хоорондо социалис ...ысөөнэй эмхидхэгдэhэн ...дай асуудал зүбшэлгэ гүн... ы hонирхол татаа. Энэ ...удалаар «БАМтоннель...ой» управлениин началь... **И. А. Салопекин.** Забай...ин транспортна барилга... дай дорпрофсожой сек...арь **Н. И. Алтаев,** тон... үрэмдэгшэдэй бригадир **Д. Бардаченко** гэгшэд ...хэлэхэдэ, бригадануудай ...а табигдаhан зорилго бэе...лгэдэ социалис мүрысөө ...шиидхэхы үргэ дүүргэ... байhанние онсолон тэм...гээ. Мүнөө барилгын ...АМтоннельстрой» управ...ин тоннель малтагшадай 21 бригада түмэр замай Буряадай участок дээрэ ажаллана. Барилгын эхилhээр эдэ бригадануудд 3660 погонно метр тоннель үрэмдэhэн, 4684 погонно метртэ транспортно-дренажна штольни малтаhан байха юм. Байгалай тоннель дээрэ 12-дохи, 19-дэхи тоннельнэ отрядуудай ажалшад эхинhээ урагшатай hайнаар дабшана. Дабаанай хаданууд соо тоннель үрэмдэхэ 21-дэхи тоннельнэ отряд жэгдээр худэлжэ эхилэнхэй. Эдэ гурбан отрядуудай коллектив тоннель үрэмдэхэ, штольни малтаха түсэбөө хараалагдаhан болзорhоо жэлээр уридшалхабди гэhэн үндэр уялга абанхай.

12-дохи тоннельнэ отрядта худэлдэг Ленинэй, «Хүндэлэлэй тэмдэг» орденуудаар шагнагдаhан коммунист В. Р. Толстоуховай бригада 19-дэхи отрядтахи Ю. Д. Бардаченкын бригадатай хоорондоо эршэтэй мүрысөө эрхилэнхэй. Хоёр бригадын тоннельшэд мүрысөөнэйнгөө дүнгүудые саг соонь согсолдог, түрүү дүй дүршэлөө андалдадаг, энээнэй ашаар хамтын амжалта түйладаг байха юм. Нэн түрүүн В. Р. Толстоуховай бригадынхид түрүүлжэ, эгээ үндэр бүтээсэтэйгөөр ажаллахадаа, hара соо 80 метр дабшаба. Суута бригадирай амжалтые ахижа, Ю. Д. Бардаченкын бригада уладдахи hарадань 82 метр утатай тоннель малтаба. Хоёр бригадын хоорондо мүрысөөн бүришье эршэтэй боложо, hүүлшын hарада Ю. Д. Бардаченкын бригада 90 метр тоннель үрэмдэжэ амжаба бшуу. Эдэнэрэй жэшээгээр бусад бригадануудд хоорондоо ажалай хэлсээ баталжа, үндэр дүнгүүдые туйлахаар эрмэлзэнхэй. 19-дэхи тоннельнэ отрядай Л. И. Базалиин, 12-дохи отрядай В. Ф. Смирновой, 16-дахи отрядай А. И. Скотниковой болон бусад бригадануудд түрүү hууринуудта гаранхай гээд үгэ хэлэгшэд т э м д э г л э б э. Мүрысөгшэдэй а м ж а л т а н у у д ы е тэмдэглэхэ зуураа, энэ шухала хэрэгтэ үшөө дутагдалнууд бии гэжэ тэмдэглэгдээ. Зарим ушарта үндэр социалис уялгаяа бэелүүлхэ зохисотой эрхэ нүхэсэл хангагданагүй, барилгын материалнууд, элдэб хэрэгсэлнүүд дуталдана, электрын эшэ хүсэн таhалдана, гэхэ мэтэ ажаглалтануд хэгдээ.

Тоннель үрэмдэгшэдэй үүсхэлые hайшаан дэмжээд, мүрысөгшэдтэ хараалhанаа бэелүүлхэ арга боломжо олгохыень комисси барилгын хүтэлбэрилэгшэдые уялгалаа. Түмэр зам барилгын амжалтын түлхюур — тоннельшэдэй гарта, имагтал тэдэнэй ажалай дүнгүүдhээ бүхы юумэн дулдыдаха гээд тэмдэглэгдээ. Энэ ехэ этигэл найдабарие ажал хэрэгээрээ харюулхабди гэжэ тоннель малтагшадай бригадирнууд найдуулаа.

БАМ-ай Буряадай участогдахи байгаали хамгаалан сахиха объектнүүдэй барилгын ябаса, оршон тойронхи байгаали хамгаалгын хангалтагүй байhан тухай асуудал зүбшэгдөө. Уhа хэрэглэхэ ба аршалан хамгаалха талаар Забайкалиин бассейнэүүдэй управлениин ахамад инженер **К. М. Гаврилова** энэ асуудалаар соносхол хээ. Байгал далайн, тэрээндэ шудхадаг гол мүрэнүүдэй уhые сэбэрээр байлгаха, амитанайнь болон ургамалайнь аймагые аршалан сахиха гээшэ тон шухала асуудал мүн гэжэ тэмдэглэхэ зуураа, барилга дээрэ энэ ёhо гуримуудые эбдэхэ ушарнууд үзэгдэhөөр гэжэ зааба. Энэ асуудалаар үгэ хэлэhэн «Нижнеангарсктрансстрой» трестые эрхилэгшэ, Социалис Ажалай Герой **Ф. В. Ходаковский**, «БАМтоннельстрой» барилгын управлениин начальник **И. А. Салопекин**, БАМ-ай барилгын дирекциин Нижнеангарска бүлэгэй түлөөлэгшэ **И. Д. Марчук**, Буряадай АССР-эй Госпланай түрүүлэгшэ **Д-Н. Т. Раднаев**, республикын Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо **И. Д. Даржаев** гэгшэд тодорхой хэмжээ ябуулганнуудые дурадхаба.

«Востсибэлектросетьстрой» трестые эрхилэгшэ **Н. К.** Петров Северобайкальскhаа Хойто-Муя хүрэтэр ЛЭП-220 гэhэн электрын эшэ хүсэ дамжуулха линиин татагдажа байhан тухай тобшохоноор хөөрэжэ, 104-дэхи нүүдэлhөhожоруулагдамал колоннын начальник **В. М. Ларюшкин,** 108-дахи оньhожоруулагдамал колоннын начальник **Б. С. Гуревич** гэгшэд зүбшэн хэлсэлгэдэ хабаадаа.

Байгал-Амарай түмэр замай Бураядтахи участок дээрэ хүүргэнүүдэй хэр зэргэ баригдажа байhан тухай «Мостострой-9» трестые эрхилэгшын орлогшо **В. Д. Майданов** мэдээсээ.

Комиссиин заседанида ГлавБАМстройн начальниг орлогшо **И. С. Яковец** хабаадаа.

БАМ-ай ТҮЛХЮУР — МАНАЙ ГАРТА»

...үсэгэлдэр Улаан-Үдэдэ ...йгал-Амарай түмэр замай ...нельнүүдые малтагшадай ...игадирнуудтай уулзалга ...ложо. республикын газетэ... ...ал пресс-конференци үн...эгэбэ. Уулзалгые ВЛКСМ-...обкомой нэгэдэхи секретарь **С. Сахаев** нээгээ. Республ...ын газетэнүүдэй, теле...дени болон радиогой хү...лмэрилэгшэдэй БАМ-ай ба...тые харуулха талаар ...ар ажал худэлмэри ябуул...г тухай Буряадай журна...стнуудай Холбооной түрүү...гшэ, «Правда Бурятии» ...тын редактор **В. А. Сер...ев** хөөрэбэ. БАМ-ай тон...льшэдэй дунда социалис ...рысөөнэй дэлгэрhэн тухай ...АМтоннельстрой» управле...ин парткомой секретарь **Ф. А. Мороз** дэлгэрэнгыгээр мэдээсэжэ, тоннельшэдэй бригадирнууд **В. Д. Никитин, В. В. Кожемякин, Р. Д. Бардаченко, А. М. Скотников,** модоор барилга хэгшэдэй бригадирнууд **А. И. Задорожнюк, И. Л. Халзанов** болон 581-дэхи барилга-хабсаралгын поездын начальник **В. А. Скарга,** профсоюзуудай Буряадай областной советэй секретарь **Л. В. Антонова** гэгшэд үгэ хэлэбэ.

«БАМ-ай түлхюур — манай гарта» гэжэ hайн мэдэжэ байhан хадаа, бүхы хүсэ шадалаа элсүүлжэ, партиин хараалhан түсэбүүдые бүри мүhэн дүүргэхээр оролдожо байhан тухайгаа пресс-конференцидэ хабаадаhан БАМ-ай барилгашад мэдүүлбэ.

«САЛЮДАЙ» ТЕХНОЛОГИЧЕСКА ЦЕХ

Замбуулинда удаан нидэлгээр эрхимлэhэнтэйнь дашарамдуулан, В. Ляховые, В. Рюминиие Нидэлгэ залан хүтэлхэ түбэй мэргэжэлтэд түрүүлэн амаршалаа. Эдэнэй экипаж нёдондо В. Ковалсногой, А. Иванченковэй амжаhан, Уласхоорондын авиационно федерациин бүридхэлдэ абтаhан эгээн эрхим туйлалтые (140 сүүдхэ нидэhыень) үнгэрэгшэ воскресениин үдэр үлүүлhэн байна. ФАИ-гай дүримэй ёhоор. урда тээхи туйлалтые 10 процентээр үлүүлээд байгаа hаань, ээлжээтэ эрхимлэлгэ бүхэн бүридхэлдэ абтадаг. Шэнэ эрхимлэлгэ (140 сүүдхэ + 14) июлиин 29-дэ мүнөөнэй экипажаар туйлагдаа.

Космонавтнуудтай научна түб олон жэлдэ харилсаа холбоотой байдаг. Мүнөөшье эндэхи эрдэмтэд «Испаритель» гэжэ туршалга бэлдэhэн, түрүүшын үрэ дүнгүүдые туйлаhан байна.

«Салюдта» зорюулжа Киевэй эрдэмтэдэй бүгээhэн, «Испаритель» гэжэ түхеэрэлгэнь килограмм хахад шэгнүүртэй. Станци соо, газаа тээнь, замбуулинай аглаг дайдада космонавтнуудай хэрэглэхын тула тэдэ аппарадуудые эрдэмтэд саашадаа бүри тоти мэргэн болгохоор хараална.

Н. ЖЕЛЕЗНОВ,
ТАСС-ай тусхай корр.

Нидэлгэ залан хүтэлхэ түб.

ЭБ НАЙРАМДАЛАЙ АЮУЛГҮЙ БАЙДАЛАЙ ТҮЛӨӨ

Европодо аюулгүй байдал, харилсаа холбоо хангаха зорилготой зүблөөнэй дүүрэhээр, Түгэсхэлэй актда гар табигдаhаар дүрбэн жэлэй ойе дэлхэйн түрүү үзэл бодолтой олонитэ, үнэн сэдьхэлтэй бүхы хүнүүд тэмдэглэжэ байна. Европодо аюулгүй байдал ба харилсаа холбоо хангахын түлөө Советскэ комитедэй заседани энэ ойдо зорюулагдажа, августын 1-нэй үдэр Москвада болоо.

Буу зэбсэгүүдые үрдилдэн түхеэрхэ ябадал болюулха, тэдэние хуряаха гээшэ шахардуу байдал hуларуулгын замдахи тон шухала ябуулга болоно гэжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглэбэ. Варшавска Договорто хабаатай гүрэнүүдэй Политическэ зүблэлэгшэ комитедэй үнгэрэгшэ жэлэй ноябриин декларацы дотор найруулагдаhан, байгша оной майда Будапештдэ гадаадын хэрэгүүдэй министрнүүдэй заседани дээрэ hайшаагдаhан Советскэ Союзай ба бусад социалис оронуудай шэнэ дурадхалнуудые совет олонитэ бүрин дэмжэнэ.

Европодо аюулгүй байдал, харилсаа холбоо хангахын түлөө Советскэ комитедэй мэдүүлгэ дотор иигэжэ тусхайлан тэмдэглэгдэнэ: Ниитэ Европын зүблөөн Европодо, бүхы дэлхэйдэ тон шухала удха шанартай гайхамшаг ябуулга болоhон юм. Тэрэнэй ашаар Европо түбидэхи политическэ оршон байдал hайжараа, харилсаа холбооной элдэб асуудалнуудаар үгэеэ ойлголсолго туйлаха нилээд hайн үндэhэ hууринтабигдаа. Түгэсхэлэй акт дотор найруулагдаhан, Европодо аюулгүй байдал ба харилсаа холбоо хангаха удаан болзорой программа амгалан байдалай ба харилсаа холбооной аша туhада зорюулагдаха hайшаалта ябуулгануудай шэглэлнүүдые зүбөөр тодорхойлно.

США-гай президент Дж. Картертай КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежневэй Венэдэ хэhэн хөөрэлдөөнүүдэй амжалтатайгаар дүүрэлгэ, ОСВ-2 тухай договорто гар табилга буу зэбсэгүүдые үрдилдэн түхеэрхэ ябадал болюулха, уласхоорондын бүхы оршон байдал заhаруулха хэрэгтэ тон ехэ удха шанартай байна.

Европо түбидэхи сэрэгэй талаар шахардуу байдал hуларуулха, буу зэбсэгүүдые хуряаха асуудалаар социалис оронуудай гаргаhан шэнэ үүсхэлнүүдтэ баруун оронуудай хүтэлбэрилэгшэдhөө таарамжатай харюу туйлаха шухала байhые тэмдэглээд, заседанида хабаадагшад сэрэгэй талаар шахардуу байдал hуларуулгые дэмжэхэ эдэбхитэй ябуулга хэхыень, буу зэбсэгүүдые хуряалгын, аюулгүй байдал хангахын түлөө Европын олонитын байгша оной октябрь. Брюссельдэ болохо хуралдаан дээрэ hанал бодолнуудаа бүтэмжэтэйгөөр мэдэлсэхыень Европын эб найрамдалта хүсэнүүдые уряалба.

(ТАСС).

РСФСР-эй Верховно Соведэй саг үргэлжын комиссинуудта

РСФСР-эй Верховно Соведэй сессиин урда тээхэнэ, августын 2-то тэрэнэй саг үргэлжын комиссинуудай заседанинууд дээрэ ажахын ба соёлой байгуулалтын олохон шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ.

«Арадай гэгээрэл тухай» РСФСР-эй Хуулитай дашарамдуулан, Россин Федерациин дээдэ hургуулинуудтахи үдэшын ба заочно hуралсалые саашадань хүгжөөлгэдэ Арадай гэгээрэлэй, эрдэм болон соёлой комиссинин, Залуушуулай хэрэгүүдые шиидхэхэ комиссиин хамтын заседани зорюулагдаба. Эрдэм мэргэжэлээ дээшэлүүлхэ иимэ тухэлэй hуралсалда республикын миллион шахуу хүн хабаадуулагдана. Бүхы мэргэжэлтэдэй 40 гаран процентнь ажалhаа hамшангүй эрдэмээ дээшэлүүлнэ. Гэхэ зуура, иимэ hуралсалые хүтэлбэрилгын хэрэгтэ горитой алдуу дутуунууд бии байна. Жэшээлэн хэлэбэл, зарим дээдэ hургуулинууд тусхайта hалбаринуудта худэлмэрилдэггүй зарим хүнүүдые үдэшын ба заочно отделениннүүдтэ абана. Hурахые хүсэгшэдэй тон үсөөхэниинь предприятинуудаар эльгээгдэдэг байба.

Түрүү худэлмэришэд ба хүдөө залуушуулай дунданаа hурагшадые бүридүүлэн элсүүлхэ хэмжээ ябуулганнуудые хараалхыень зохихо министерствэнүүд болон албан зургаануудта комисси hанамжалан дурадхаа.

Түсэблэлгын-бюджетнэ комисси нютагай барилгын материалнуудые үйлэдбэрилгын талаар арбадахи табан жэлэй даабаринуудай ямараар дүүргэгдэжэ байhан тухай асуудал хаража үзэбэ. Саг үргэлжын комиссинууд РСФСР-эй 1979 оной экономическа ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэб хаража үзэхэ үедөө энэ hалбаринин худэлмэридэхи дутуу дунданууда министерствэнүүд ба албан зургаануудай анхарал хандуулаа.

Роспотребсоюзай худэлмэри Худалдаа наймаанай, ниитын эдеэ хоолой ба хүн зоной ажаhуудалай хэрэглэмжэ хангалтын комиссиин заседани дээрэ хаража үзэгдэбэ. Худөө нютагуудта ажахын эд бараа ба барилгын материалнуудые худалдалга эмхидхэхэ тухай хэлсэгдээ.

Промышленностиин комисси арадай уран hайханай олзоборилго хүгжөөхэ тухайда Кабардино-Балкарай, Хойто-Осетиин автономито республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдэй, Кировскэ облгүйсэдкомэй түрүүлэгшэнэрэй элидхэлнүүдые сонособо.

Республикын 1979 оной экономическа ба социальна хүгжэлтын гүрэнэй түсэб тушаа саг үргэлжын комиссинуудай тобшололнууд дотор найруулагдаhан hанамжа дурадхалнуудые РСФСР-эй Эдеэ хоолой промышленностиин министерствын, РСФСР-эй Госкомвинпромой ямараар дүүргэжэ байhан тухай асуудал комиссинуудай энэл заседани дээрэ соносхогдоо.

Транспортын ба хэлхээ холбооной комисси эрхэтэдтэ хабаатай транспортын техническэ хэрэглэмжэ хангаха ба заhабари хэхэ предприятинуудай худэлмэри тухай асуудал зүбшэн хэлсэбэ. Тэрэшэлэн арбадахи табан жэлэй даабаринуудые бэелүүлгын талаар, ашаанай автомобильнуудые хэрэглэлгын ашаг үрэ дээшэлүүлгын, пассажирнуудай хэрэглэмжэ хангалга hайжаруулгын талаар Ставрополиин ба Кавминводско транспортна управлениннүүдэй хэдэг худэлмэри тухай тогтоолойнь ямараар дүүргэгдэжэ байhан тухай асуудал зүбшэн хэлсээ.

(ТАСС).

РСФСР-эй Верховно Соведэй Мандатна комиссиин заседани

РСФСР-эй Верховно Соведэй Мандатна комиссиин заседани августын 2-то болоод, гаража ошогшын орондо hунгагдаhан депутадай этигэмжэ түлөөлэлгэнүүд эндэ шалгагдаба.

Заседаниие комиссиин түрүүлэгшэ В. М. Боосенко хүтэлбэрилөө

РСФСР-эй Верховно Соведэй Старейшинэнүүдэй Соведэй заседани

Августын 2-то Кремльдэ РСФСР-эй Верховно Соведэй Старейшинэнүүдэй Соведэй заседани болобо. РСФСР-эй юhэдэхи зарлалай Верховно Соведэй арбадахи сессиин зүблэхэ зүйл ба худэлмэриин гуримтай холбоотой асуудалнууд эндэ зүбшэн хэлсэгдээ.

Заседаниие РСФСР-эй Верховно Соведэй түрүүлэгшэ В. А. Котельников хүтэлбэрилбэ.

РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ М. А. Яснов Старейшинэнүүдэй Соведэй худэлмэридэ хабаадаа.

КПСС-эй ЦК-гай июлиин Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

ШАНАРТА ТЭЖЭЭЛ ЭЛБЭГЭЭР БЭЛДЭХЭ

Оронойнгоо арадай ажахын гол һалбаринуудай нэгэн болохо хүдөө ажахые саашадань хурдан түргэнөөр хүргөөхэ асари ехэ зорилгонуудые хараалһан партиин ЦК-гай июлиин (1978 он) Пленум дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежнев дэлгэрэнгы элидхэл хэхэдээ, «тэжээлэй шанар дээшэлүүлһэнэй ба тэрэниие үйлэдбэрилхэ тодорхой технологи зүбөөр баримталһанай ашаар мал ажалай продукци ехээр абтаха, горитойхон нөөсэ бии болгогдохо байна» — гэжэ онсо тэмдэглээ бэлэй. Ушарынь хадаа техническэ талаараа хүсэд зэбсэгжэһэн хүдөө ажахын үйлэдбэриие эрид дээшэлүүлжэ, эдеэ хоолой продуктнуудые ехээр абадаг болохын тула нэн түрүүлэн малай һайн шанартай тэжээл элбэгжүүлхэ болонобди. Мал үсхэбэрилгые промышленна аргаар эрхилхэ зорилгонуудай бэелүүлэгдэжэ байһан мүнөө үедэ тэжээл бэлэдхэхэдээ ургамалай шэмэ шанарыень доошолуулангүй, тэрэл хэбээрнь үлөөжэ абаад нөөсэлхэ арга хаа хаанагүй үргэнөөр хэрэглэхэ эрилтэ табигдана. Юуб гэхэдэ, һая сабшагдажа хэршэгдэһэн ногоо тусхай орёо оньһон түхеэрэлгээр ехэ температурада түргэн хатаагаад гурил гү, али гранула, брикет хэхэдэ, ургамалай шэмэтэй бодосууд доошолдоггүй байхаһаа гадна, үни удаан хадагалжа, малда оньһон аргаар хубаарилан үгэхэдэ таарамжатай байдаг. Тэрэшэлэн иимэ аргаар бэлдэгдэһэн тэжээл протеин, каротин элбэгтэй юм.

Барабантай хатаадаг АВМ-0,4, АВМ-0,4А, АВМ-0,65, АВМ-1,5, СБ-1,5, «Астра» болон бусад түхеэрэлгэнүүдээр гаргагдаһан ногооной гурил гү, али хатаагдаһан хэршэгдэнхэй ногоогоор гранула, брикет бэлдэхэдэ хэзээдэшье аша үрэтэй байдаг. Иимэ тэжээл юрын үбһэнһөө шанараараа жэшээлэшэгүй һайн гэхэ гү, али сагай уларилай ямаршье сагта гектар бүриһөө 1,5 — 2 дахин ехэ шэмэ шанартай тэжээл абтаха байна. Тодорхойлбол, шэмэ шанарынь ургажа байһан ногоон байхаһаа ороидоол 5 — 7 процент доошолно. Хэрбээ һүрилэгдэһэн нэгэ центнер үбһэндэ ногоон байһантайнь зэргэсүүлбэл, 17 — 23 процент тэжээлэй единицэ, 29—53 процент протеин, 5—16 процент каротин байдаг һаань, ногооной гурил гү, али хэршэгдэжэ искусственна аргаар хатаагдаһан ногоондо (гранула, брикет) 87—97 процент тэжээлэй единицэ, 68—97 процент протеин, 30—77 процент каротин бии юм.

Буряадай агрохимическэ лабораториин хэһэн шэнжэлгэнүүдэй дүнгүүдые согсолон харахада, Мухар-Шэбэрэй районой «Заганский» колхоздо хүсы ногоогоор бэлэдхэгдэһэн гурилай килограмм бүхэндэ тэжээлэй 0.81 единицэ, 158 грамм протеин, 137 миллиграмм каротин бии гэжэ тодоруулагдаа һэн. Харин хүсы ногоо үбһэн болгоходо тэжээлэй 0,46 единицэ, 62,5 грамм протеин, 11 миллиграмм каротинтай байба. Иигээд ерэхэдээ һая сабшагдаһан ногоо бага зэргэ һэбэрээжэ хатаагаад, хэршээд, искусственна аргаар ехэ температурада дахяад хатаажа гурил болгоходо шэмэ шанарынь тэрэл хэбээрээ үлөөгдэнэ.

Иимэ аргаар хатаагдажа бэлдэгдэһэн тэжээлэй шанар гол түлэб каротинаараа тодоруулагдадаг. Тэжээлдэ каротинай ехэ байхын тула бэлэдхэхэ технологииень хазагайруулангүй баримталха хэрэгтэй.

Жэшээлбэл, сабшалангай элдэб ногоогоор витаминтай гурил гаргаһан Мухар-Шэбэрэй районой «Родина» колхоздо килограмм тэжээл бүхэндэнь 59,4 миллиграмм, «Знамя Ленина» колхоздо— 65,2 миллиграмм, «Искра» колхоздо—114 миллиграмм, «Авангард» колхоздо— 101 миллиграмм каротин бии байгаа.

Шэмэтэй ногооной гурил ехээр бэлэдхэхын тула ямар заабаринуудые баримталхаб гэбэл нимэ:

нэгэдэхеэр, ногоо саг болзортонь гэхэ гү, али буурсагта ургамалнуудай сэсэглэхэ үеэр, залаата ногооной хоолостой болохо үеэр сабшахада шэмэ шанараа алдаагүй байдаг;

хоёрдохёор, сабшагдажа хэршэгдэһэн ногоо тэрэ доронь 2—2,5 часай туршада, хатаахада һайн. Энээнһээ үлүү саг соонь обоолоотой хэбтэбэл, муудашаха;

гурбадахяар, ногооной гурил болгогдоһоной һүүлээр 10—14 процентнээ ехэ, багашье бэшэ шиигтэй байхаар хатаагдаха хэмжээень (режим) наринаар сахиха хэрэгтэй.

Сабшагдаһан ногоо хэршэжэ хатаагаад, шэмэтэй тэжээл бэлэдхэдэг агрегадуудые бүтээсэтэйгөөр хүдэлгэжэ, һайн шанартай продукци гаргаха гэбэл, олон жэлэй болон нэгэ жэлэй ногоо конвейерээр гэхэ гү, али һубарюулаһ тариха эрилтэ табигдана. Энээнһээ гадна, ногооной гурилда ороохото ургамалнуудые һүн эдеэтэй байха үедэнь хэрэглэмээр юм. Мүн ешмээнэй, обёосой, викэ обёосой болон горох обёосой холисо хэрэглэхэдэ һайн.

Ороохото ургамалнуудые ногооной гурил, гранула, брикет болгоходо алишье талаараа таарамжатай юм. Нэгэдхеэр, хуряалгынь хүдэлмэри богони болзорто үнгэргэгдэжэ, һолоомо, таряанһаа шэмэ шанараараа нилээд һайн тэжээл абтахаһаа гадна, малай рациондохи үбһэ зелёнкыень һэлгэнэ ха юм. Тэрэшэлэн илангаяа манай эндэ залаата, ороохото ургамалнуудые һүн эдеэтэй байхадань сабшажа хуряахада поли 10—15 үдэр урид сүлөөлэгдэжэ, ажахынуудай намарай паар ехээр хахалхада таарамжатай болоно.

Манай республикада каротин элбэгтэй тэжээл ехээр нөөсэлхэ гэбэл, нарһанай шэлбэһэ хэрэглэхэдэ һайн. Юуб гэхэдэ нэгэ килограмм һая суглуулагдаһан нарһанай гү, али хушын шэлбүүһэндэ 160 миллиграмм каротин бии байдаг. Мүн ногооной гурилда элдэб модоной набша намаа хэрэглэхэдэ, шэмэтэ тэжээл элбэгээр суглуулха арга олгоно. Һая болотор хэндэшье хэрэггүй үрмэдэһэндэ тоологдодог байһан халаахайгаар ногооной гурил гаргахада протеин, каротинаар эгээл элбэг тэжээл бэлэдхэгдэдэг байһанйинь элирүүлэгдээ. Жэшээлбэл, Мухар-Шэбэрэй районой «Эрдэм» совхоздо, Ленинэй нэрэмжэтэ колхоздо бэлэдхэгдэһэн халаахайн гурилай нэгэ килограмм бүридэ 0,34 тэжээлэй единицэ, 132—160,9 грамм протеин, 80—133,5 миллиграмм каротинтай гэжэ элирүүлэгдээ һэн.

Мал үсхэбэрилгэдэ ногооной гурил хэрэглэхэ арга үргэнөөр дэлгэрүүлэгдэжэ байна. Эрдэмэй, дүршэлэйшье дүнгүүдые абаад харахада, хүсы ногоогоор хэгдэһэн гурил хониндо эдюулхэдэ ноохониинь 5—8 процент дээшэлжэ, хурьгадай шэгнүүр 4,3—6 процент нэмэнэ. Тиихэдэ һаамхай үнеэдэй рациондо үгтэһэн талха таряанайнь зүйлые ногооной гурилаар һэлгэхэдэ, тээрмэдэгдэһэн ороохон 25 процент алмагдажа, нэгэ килограмм һүн бүридэ гаргашань тэжээлэй 0,3 единицээр доошолжо, үнеэн бүхэнэй һү сүүдхэдэ, 1,76 килограммаар дээшэлдэг байна. Иимэ дүнгүүдые туйлаха гэбэл, үнеэн бүридэ үдэртэ 2—4 килограмм ногооной гурил эдюулхэ нормотой.

Ногооной гурил яһала шэмэ шанартайшье һаа, удаан саг соо хадагалхада муудадаг байхаһаа гадна, автомашинада ашахада, буулгахада адхардаг, мүн малда хубаарилан эдюулхэдэ таарамжагүй байдаг. Тиимэһээ ногооной гурилай шэмэ шанарые доошолуулангүй хадагалдаг болохын тула гранула, брикет хэхэ хэрэгтэй.

Нэгэдэхеэр, гурилаар хэгдэһэн гранула, брикедүүдые хадагалхада ехэ байра хэрэгтэй бэшэ юм. Мүн хэдышье үни хадагалхада шанарынь тэрэл хэбээрээ үлэдэг байна.

Хоёрдохёор, ногооной гурилаар гранула гү, али хэршэгдэһэн ногоогоор брикет хэхэдээ, малай амтархан эдидэггүй һолоомо, огородой ургамалнуудай набша намаа холилсоходо һайн байдаг.

Гурбадахяар, гранула, брикет болгогдоһон тэжээл автомашинада ашахадашье, малда хубаарилан үгэхэдэшье таарамжатай байхаһаа гадна, гурилдал адли үлеэгдэдэггүй, задаржа гэлтэ, хоролтодо ородоггүй гээшэ.

Шэмэ шанартай брикет хэхэдээ сабшагдаһан ногоо 3—6 сантиметр утаар хэршээд хатааһанай һүүлээр тусхай хэбтэ ябталан дарадаг. Энэ тэжээл гол түлэб үнеэдтэ үгтэхэ ёһотой. Һайнаар бэлдэгдэһэн брикет 98—100 процент эдигдэнэ. Харин юрын аргаар бэлэдхэгдэһэн үбһэнэй 20 — 25 процентнь малда эдигдэнгүй гэшхүүлжэ һаладаг байна.

Хэршэгдэһэн ногоо, гурилаар хэгдэһэн брикет, гранула малда эдюулхэдэ таряа талханай зүйл ехээр алмагдана. Хэрбээ үнеэдые иимэ тэжээлээр таһалгаряагүй хооллуулбал, талха таряанай зүйл 45—50 процентээр алмагдажа, малай һү шэмэнь, хүшэ тамирынь доошолдоггүй байха юм. Саашадаа иимэ тэжээл ехээр бэлэдхэдэг болоболнай ороохо таряан горитой ехээр алмагдаха болоно.

Брикет болгогдоһон тэжээл гол түлэб хибэдэһэтэй малда гэхэ гү, али үхэрнүүдтэ эдюулхэдэ таарамжатай. Харин гранула болгогдоһон ногооной гурил хони, хурьгадта, тугалда, шубуу, гахайда үгэхэдэ зохид байдаг.

Брикет, гранулай каротиниие доошолуулхагүйн тула нэгэ тонно бүридэ 200 грамм дилудин гү, али сантохин холидог гээшэ.

Хэршэгдэһэн ногоогоор хэгдэһэн брикет малда үгэхэдэ юрын үбһэнһөө һураггүй түргөөр эдидэг байна. Хэрбээ үнеэдтэ үбһэ рационойнь ёһоор үгэхэдэ 5 час 39 минутын туршада эдинэ. Эды шэнээн брикет үгэхэдэ ороидоол 2 час 14 минутын туршада эдидэг байба. Энэ илгаань онсо удха шанартай. Ушарынь хадаа һүнэй томо комплексдо бүхы технологическа хүдэлмэринь түрграфигай ёһоор ябуулгаа даа сагынь тон багаар баарилгаданхай юм.

Брикет болгогдоһон жээлдэ мал юундэ дурлагэбэл, шэмэ шанартай хаһаа гадна, ногооной эшэнь хэршэгдэжэ зөөлэгдэһэн байна гээшэ.

Гранула, брикет эдюулхэдэ, илангаяа һаа үнеэдэй һү шэмэ дээшэ продукци үйлэдбэрилхэ гаша эрид доошолно. Брикет болгогдоһон тэжээл дагалхада, ашажа зөөлэдэлмэриин гаргаша тюгогдожо нягтаруулагдаһан үбһэ хэрэглэһэнһээ 2 дахин доошолно. Иигээд ерэхэдээ ногоо гранула, брикет болгогдоо гээшэ малай тэжээл проблемна аргаар бэлэдхэгдэхэ онол аргануудай нэгэн юм.

Саашадаа ниитынгээ һа малда шэмэтэй тэжээл ехээр бэлэдхэжэ абаха шанартань онсо анхаралтай дуулха эрилтэ табигдана. Тиихэдээ ногооной гранула, брикет гаргахын технологиие тон наринаараа римталха шухала. Тэрэ һаа, малай ашаг шэмэ дээшэлхэгүй, продукци бэлэдбэрилгын гаргаша тойгоор хороогдохогүй ха юм.

С. ЛУМБУН,
хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ тодто мэдээсэл

ХҮДӨӨГЭЙ АЖАЛШАДАЙ ГОЛ ХЭРЭГ

КПСС-эй Хяагтын райкомой бюрогой заседани боложо, мүнөө үедэ шиидхэгдэжэ байгаа шухалын шухала асуудалнуудай нэгэн болохо ниитын адууһа малда үбэлжэлгын хаһада бардам хүрэхэ тэжээл бэлэдхэлгын хүдэлмэриин ябаса, үрэ дүн тухай ехэ хөөрэлдөөн болоо. Тиихэдээ ниитын малда тэжээл бэлэдхэхэ түсэб заатагүй дүүргэхэ хэмжээ ябуулгануудые үргэнөөр хараалһан тогтоол абтаа. Ажахы бүхэндэ нэмэлтэ даабаринууд тодорхойлогдоо.

Гадна районой бүхы предприятинуудай, барилгын, транспортын эмхинүүдэй, эмхи зургаануудай коллективүүдые колхоз болон совхозуудта үзүүлдэг шефскэ туһаламжаяа улам эршэдэхыень, үргэдэхэхыень уялгалаа. Тиихэ зүүраа тус бүридэнь тэжээл бэлэдхэхэ, алибаа техникээр, зэр зэмсэгүүдээр туһалха даабари үгтэбэ.

КПСС-эй райкомой бюрогой шиидхэбэриин үндэһөөр районой ажахынуудай, предприяти болон эмхи зургаануудай хүтэлбэрилэгшэдэй зүблөөн зарлагдажа, үбһэ хуряалгын, силос, сенаж даралгын хүдэлмэринүүдые эмхи гуримтайгаар, һайн шанартайгаар ябуулха, малай тэжээл суглуулха түсэбтэ даабаринуудые бэелүүлхэ асуудалнуудта анхарал хандуулагдаа.

Ургаса хуряалгын халуун хаһын үедэ энэ хэрэг эмхидхэн хүтэлбэрилхэ, хэрэгтэй туһаламжа үзүүлхэ, хинан шалгажа байха эрхэ түлөөлгэтэй штаб КПСС-эй райкомой дэргэдэ байгуулагдаа.

Н. ИСАЕВ,
районой газетын редакторай орлогшо.

ТҮСЭБ ЗААТАГҮЙ ДҮҮРГЭГДЭХЭ

Зэдын районой Оёорой совхозой партийна организациин хэмтын суглаан болоо. Энэ суглаанда партийнабэшэ эдэбхитэд уригдаһан, ажахын директор С. М. Филиппов арбадахи табан жэлэй түсэбэй совхоз дотор хэр зэргэ дүүргэгдэжэ байһан тухай дэлгэрэнгы элидхэл хэһэн байна.

Тус ажахы табан жэлэй гурбан жэлэйнь даабари нилээд амжалтатайгаар дүүргээ һэн. Түсэбһөө гадуур горитой мяхан, һүн худалдагдаа бэлэй. Энэ жэлэй түрүүшын хахадташье эршээ һуладһанагүй, түсэбтэ даабаринууд бэелүүлэгдэһэн, район соо дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ илаһанда тоологдоһон байха.

КПСС-эй XXV съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, совхозой коммунистнууд дүрбэдэхи жэлэй түсэб үлүүлхэ аргатай байһанаа элирхэйлээ. Тиигэжэ табадахи, һүүлшын жэлэй даабарида оруулан, адаг 1000 центнер мяха, 8000 центнер һү гүрэндөө тушааха, нооһо тушааха дүрбэн жэлэй түсэб хүсэлдүүлхэ эрилтэ урдаа табиба.

Мүнөө түлэг дундаа ябажа байһан тэжээл бэлэдхэлгын хүдэлмэриие бүри түргэдхэхэ, ургаһан ногоо хуу суглуулжа абаха, ургаса хуряалгые эрхим бэлэдхэлтэйгээр үгтаха гээшэ ажахын коммунистнуудай мүнөөдэрэй гол шухала хэрэгэй мүн байһые элирхэйлээ.

Манай корр.

АЖАЛААРАА АЛДАРШАҺАН БҮЛЭ

— Валера-аа!— гэжэ хорёо соо муушаг хурьгадые холлуулжа байһан хүбүүгээ Екатерина Содномовна ооглобо. — Энэ машинын жолоошонтой Виталидаа ошоод, хонидоо манажа бай, ахайшни хазаар морёороо энэ дороо гүйлгэжэ ерэг, газетэдэ дүрэ зурагаа абхуулаг!

— Заа, эжы, — гэмсээрээ хүбүүн солбон шуранаар һүрэн, автомашинын кузов өөдэ абиршаба.

— Үгэ хүүр дууласатай, һүбэлгэн бэрхэ хүбүүн алтай?

— Яһала даа, —гэжэ эхэнь хүбүүгээ магтана. —Пионернүүдэй лагерьһаа ог таһа арсаад, таанараар хони адуулхам гээд үлөөл даа.

— Манайшни үхибүүд ажал худэлмэриһөө залхууржа, нуралдажа, атиралдажа байхагүй. Хони, хурьга адуулхадаа, харууһалхадаа бидэнһээшье өөрэгүй гэхээр, шадамарнууд юм, —гэжэ гэрэй эзэн, ахалагша хонишон Владимир Матвеевич Малакшинов нүхэрэйнгөө үгэ үргэлжэлүүлнэ. — Жэшээнь, Верыемнай абаад үзэгты. Наймадахи класс дүүргээшье һаа, хони хурьгадые тарихадаа, эм дом уулгахадаа намһаа һураггүй бэрхэл. Совхозоймнай ветврач ерэхэл бүреэ «минии орлогшо» хаанаб гээд шоглогшо. Виталий хүбүүмнай һургуулияа дүүргэмсээрээ мантаяа хонишон болонхой.

Малакшиновтан хонин ажалда хүдэлжэ эхилһээр даншье үнинэй бэшэ юм. Тиигээшье һаа, мүнөө жэл тэдэнэр Улаан-Удын районой Оронгын совхоздо түл абалгаар тон һайн үрэ дүнгүүдые туйлаа. 100 эхэ хонинһоо дунда зэргээр 110 хурьга абажа, гээлтэ хоролтогүйгөөр, тобир тарганаар түлжүүлжэ байна.

— Нёдондо жэл 100 эхэ хонинһоо 96 хурьга абаа һэмди. Эрмэлзэл, оролдолго гаргаашье һаа, 40 гаран хурьга үхүүлжэрхёо бэлэйбди. Энэмнай саашадаа ехэл һургаал болоо бшуу, — гэжэ Владимир Матвеевич ехэл халаглангяар хөөрэнэ.

Үнэн зүрхэнһөө хэлэгдэһэн эдэ үгэнүүдые түрүү хонишоной мүнөө жэлэй ажалай дүнгүүд эли тодоор гэршэлнэ ха юм. Нёдондонойхидо орходоо үбһэ, һолоомоор, холимол тэжээлээр элбэг дэлбэг байгаагүй гэбэшье, арга хургаа бэдэржэ, үдэр һүнигүй оролдожо, бэрхэшээлнүүдые гаталжа шадаһан Малакшиновай бригада бүхы хурьгадаа гээлтэ хоролтогүйгөөр түлжүүлжэ шадаа гээшэ.

Малакшиновтан илангаяа тулюур, үбшэн хурьгадта тан машинаар шэрэжэ асарһан уһаар хонидоо уһалдаг юм. Бэлшээридэ ябаһан хонидые уһалхын тула һөөргэнь, буусадаа хүрэтэр тууха гээшэ алишье талаараа гарзатай гээшэ. Үдын ааяма халуунда хургашаһан хонидые шууд туухаһаа байтагай, һуурһааньшье хүдэлгэхэнь бэрхэтэй. Хоёрдохёор, һөөргэ руугаа, нишэ тиишээ намнуулһан мал яагаад ёһотоор хүшэлэлтэйб?

— «Нэгэ үдэр уһалаашьегүй һаа бараг бэзэ»,— гэжэ болодог зарим хонишод ехэхэн алдуу хэнэ гээшэ.—Зунай үедэ, илангаяа ааяма халуунда, хонидые хоёр дахиншье уһалхада хамаагүй, туһал болохо, — гэжэ түрүү хонишон тоолоно.

Мүнөө үедэ Владимир Михайлович хонидой бэлшэлгэ шадамар бэрхээр эмхидхэнэ. Малакшиновтанай отараяа үдэ наран болотор хаажархёод, яаралгүй сайлажа, «үдэр ута—садана бэзэ» гээд, һанаа амархан һуужа байхыень харахагүйт.

— Үдэшэ үглөөнэй һэрюуниие һамбаашалжа, хонидые бүхэли үдэр бэлшээридэ ябуулха ёһотой. Тэсэшэгүй шанга халуунда хонидой удаахан хургахада, һүни нарын сагаагаар адуулагшаб, —гэжэ Малакшинов хөөрэнэ. —Арбадахи табан жэлэй дүрбэдэхи жэлдэ абаһан социалис уялгануудаа нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргэжэ шадахабди. Тэрэнэй түлөө гансал эрмэлзэлгэ, оролдолго хэрэгтэй бшуу

Ю. КОРКИН.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: түрүү хонишон В. М. Малакшиновай бүлэ.

Авторай фото.

Совет орон дотор

СТАВРОПОЛЬ. Хизаарай механизаторнууд ургасаяа хуряахадань Тульска областиин колхоз, совхозуудта туһалха юм. 400 гаран комбайнер тиишэ ошоо. Энэ хадаа тэдэнэртэ байгша ондо хоёрдохи ургаса хуряалга болохо юм. Замдаа гарахынгаа урда тээ эдэнэр нютагтаа үндэр баян ургаса хуряалгада онсо шалгарһан байгаа. Ургасаяа ипатовска аргаар хуряажа абахын тула бүлэг заһабарилагшадмастернууд хизаарай комбайнернүүдтэй хамта тиишэ ошобо.

ОДЕССЭ. Нютагай һургуулиин багша Н. Обляк Татарбунарска районой «Пограничник» колхоздо үнгэргэгдэһэн ургасын һайндэрэй герой болобо. Тэрэ «Нива» комбайнаар мянга шахуу тонно таряа сохиһон байгаа. Түрэл ажахыдаа хүдэлхэеэ үлэһэн тэрэнэй хорин һурагша үндэр бүтээсэтэ ажалай үльгэр жэшээ харуулна. Багшанарай хүтэлбэрилдэг арбаад һургуулиин экипажнууд Одесскэ областьдо ургаса хуряалга дээрэ хүдэлнэ.

ТБИЛИСИ. Грузиин промышленна аргаар үрэ жэмэс тарижа ургуулдаг юһэдэхи комплексдо — Шиндисскэ комплексдо яблока хуряажа захалба. Эндэ гектар бүриһөө 300 центнер хүрэтэр үрэ жэмэс хуряагдана. Республика дотор тарижа ургуулагдадаг саадуудай талмай 12 мянган гектарта хүргэгдөө. Табан жэлэй һүүл болотор энэ талмай хоёр дахинаар үргэдхэгдэхэ байна.

СТАВРОПОЛЬ. Хизаарай малшад һайн үүлтэрэй хонидые Казахстан, Хара хүрьһэгүй зоно, Поволжи болон Сибирьтэ эльгээжэ эхилбэ. Хизаарай хонишодой бригадануд ондоо тээшэнь эльгээхын тула хахад миллион толгой хони бэлдэһэн байна. Энэнь нёдондо зунайхиһаа нэгэ хахад дахинаар үлүү юм. Үүлтэртэ хони мал үсхэбэрилхын тула тус һалбариие хүргөөхэ холын хараата түсэбэй ёһоор хонидой үүлтэр һайжаруулгын 36 томо ехэ завод, тусхай шэглэлтэй совхоз, 116 фермэ хизаарта эмхидхэгдэн байгуулагдаһан байгаа.

АЛМА-АТА. Адуу мориды үсхэбэрилгын комплексзавод Джунгарска Алатаугай бооридо ороидоол үдэрэй турша соо урган бодхоогдобо. Гурбан хүн холын бэлшээридэ түмэр зүйлнүүдые хабсаржа, энэ комплексые бодхооһон байна. Эдэнэр автомат аргаар уһалха түхеэрэлгэнүүдые, һаалгын агрегадуудые, сэгээ бэлдэхэ түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдые тодхоһон байгаа. «Казсельхозмеханизация» гэжэ эрдэмэйүйлэдбэриин нэгэдэлэй Семипалатинска завод адуу мориды үсхэбэрилгын комплекснуудые бүтээн гаргажа захалба. Байгша ондо һүрэг адуу малай үргэнөөр үсхэбэрилэгдэдэг Семипалатинска Иртыш шадарай холын бэлшээринүүдтэ эдэнэр байгуулагдаха юм.

ПОЛТАВА. Областиин ажахынууд малай үбэлжэлгэдэ эмхитэйгээр бэлэдхэл хэжэ байна. Малай дал хорёонуудые, түхеэрэлгэ хэрэгсэлнүүдые заһабарилха барилгын бүлэгүүд районуудта эмхидхэгдэн байгуулагдаа. Промышленна предприятинуудай, эмхинүүдэй коллективүүд малай байра барихадань хүдөөгэй ажалшадта ехэ туһаламжа үзүүлнэ. Һолоомо болбосоруулан буйлуулха түхеэрэлгэнүүдээр шефүүдынь ажахынуудые хангана. Областиин хүдөөгэй ажалшад фермэнүүдые үбэлжэлгэдэ бэлдэлгээ сентябриин 15 болотор дүүргэхые түсэблэнэ.

СТАВРОПОЛЬ. Талата хизаарай хони мал олоор үсхэбэрилдэг ажахынуудта продукци үйлэдбэрилгэ улам үргэдхэхэдэнь, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэдэнь Ипатово тосхондо баригдажа эхилһэн холимог тэжээлэй завод үүлтэ байна. Проектээр хараалагдаһан хүсэндөө оруулагдахадаа, завод миллион шахуу толгой меринос үүлтэрэй хонидые шэмэтэ тэжээлээр элбэг дэлбэгээр хангаха юм. Завод түрүүшынгээ продукци ерэхэ жэлдэ үгэхэ байна.

ЭРХҮҮ. Литвагай ССР-эй Науканнуудай академиин экспедицидэ хабаадагшад Сибириие шэнжэлэгшэ, географ ба геолог И. Д. Черскиин ябаһан харгы замаар аяншалан шэнжэлхые шиидэбэ. Эдэнэр Эрхүүгэй область соогуур ябахадаа, Байгал болон Зүүн Саяанаар Черскиин аяншалгатай нягта холбоотой газарнуудые элирүүлхэ юм. Литвагай эрдэмтэд арбан жэлэй урда тээ иимэрхүү хүдэлмэри Яхадта эмхидхэжэ, Черскиин һүүлшын экспедициин Индигиркэнээ Колыма мүрэн хүрэтэр гаталһан замаар үнгэрһэн байгаа.

АЛМА-АТА. Техническэ мэргэжэлэй хүдөөгэй училищинуудые дүүргэһэн 45 мянган хүн энэ жэлдэ Казахстанай таряашадай бүлэдэ нэмэжэ оробо. Залуу мэргэжэлтэд хүрэһөөр лэ ургаса хуряажа захалаа. Эдэнэр тэрээндээ һайнаар бэлэдхэл гараһан байгаа. Дүүргэжэ гарагшадай олонхид угай тэряашад юм. Байгша ондо эдэнэр эсэгэнэртээ хамта 25 миллион шахуу гектар талмай дээрэһээ ороохото ургамалнуудые хуряаха байна.

МОСКВА. Волго мүрэндэ, Каспиин ба Азовско далайнуудта яажа туһалалтай гээшэб? Энэ асуудал шиидхэхын тула эрдэмтэд эдэбхитэй шэнжэлгэнүүдые хэжэ байнхай. Тэдэнэй дүүргэһэн проектые бэелүүлгэ хэдэн миллион гектар газар уһалха, Волгын гидростанцинуудта электрын эльшэ хүсэ үйлэдбэрилэн абалгые ехэдхэхэ, далайнууд соохи загаһанай нөөсэ баялигуудые сахин хамгаалха арга олгохо байна. 11-дэхи түсэбтэ табан жэлдэ магистральна каналнуудай барилга эхилхээр түсэблэгдэнэ.

КАЛУГА. К. Э. Циолковскиин нэрэмжэтэ Космонавтикын түүхын гүрэнэй музей соо нээгдэнэн «Космос» гэжэ бүхэсоюзна конкурсын хүдэлмэридэ табигдаһан зүйлнүүд угаа һонирхолтой. Темиртау хотын һураг шад, Киевэй, Тбилисиин, Владивостогой эдир конструкторнууд ерээдүйн замбуулинай техникын бишыхан модельнүүдые выставкэдэ табижа, конкурсын лауреадууд болоһон байгаа.

ВЛАДИВОСТОК. Монголой Арадай Республикын залуу уран зураашадай зохёол бүтээлнүүдэй выставкэ эндэ нээгдэбэ. Тэрэ совет болон монгол арадуудай бата бэхи хани барисаанай үшөө нэгэ гэршэ болобо. Зуун жараад зохёол бүтээл эндэ табигдаа. Эдэмнай уран зурагай, графикын ба скульптурын, мүн Монголой гар урлалай искусствын бүхы зүйлнүүд болоно. Түмэр, модон дээрэ һиилэлгэнүүд, шабар амһарта, арһаар хэгдэһэн гоёолтнууд, угалза хээнүүд эндэ бии. Хэдэн зурагууд Монголой байгаалиин баялигуудые эдлүүрилгэдэ хоёр ороной хоорондо тогтоогдоһон холбоо барисаанда зорюулагданхай.

ГРУЗИИН ССР. Саадай эдеэ абалгаар республикын түрүү районуудай нэгэн болохо Горийско районой саадууд газар дорохи уһаар уһалагдадаг. Зайн галаар хүдэлдэг хүсэ ехэтэй насосууд артезианска худагуудай уһа һоорожо абаад, сасан уһалдаг түхеэрэлгэдэ дамжуулна. Табан жэлэй эсэстэ эндэхи таряашад 70 мянган гектар газар артезианска худагуудһаа уһалдаг болохо юм.

ЭЛИСТЭ. Хальмагай автономито республикада газар шанаржуулан һайжаруулһанай ашаар тэжээлэй эдлүүриин газар улам үргэдхэгдэжэ байна. Мүнөө автономито республикада уһалуурин талмай бүхы үбһэ тэжээлэй дүрбэнэй нэгэ хубиие үгэдэг юм. Уһалуурин талмай 80 мянга шахуу гектар газар эзэлнэ. Гэхэ зуура, зарим сабшалан болон бэлшээриин үлүүсэ ехэ намагтай байһан дээрэһээнь тэрэниие хатааха талаар ехэ юумэн хэгдэнэ. Намаг налхитай газарые хатаахын тула зарим районуудай ажахынууд ехэ хүдэлмэри ябуулжа байнхай. «Кормовой» совхоз сабшалангаа һайжаруулха талаар илангаяа эдэбхитэй хүдэлмэри ябуулжа, бусадта жэшээ харуулна.

ТОМСК. Аяншалга болон экскурсиин талаар областной Совет томскынхид болон айлшадта зорюулжа. Сибириин энэ эртэ урдын хотын түүхэтэ газарнуудаар аяншалга эмхидхэдэг заншалтай болонхой.

Томскдо һонирхон харамаар зүйлнүүд олон юм. Түүхын ба соёлой 281 хүшөө эндэ бии. Хотын эмхидхэгдэн байгуулагдаһаар 375 жэлэй ойдо зорюулжа, һэльбэн шэнэдхэгшэд эртэ урдын гоё һайхан барилгануудые һэльбэн шэнэлжэ, заһабарилжа байна. «Хуушан Томск» гэһэн түүхын-архитектурна музейн проект бэлдэгдэжэ байна Түрүүшынхеэ ерэһэн хүнүүд эртэ урдын уран дархашуулай урлал бүтээлнүүдые хужарлан хаража, һонирхохо байһаниинь элитэ.

(ТАСС).

Ехэ нэмэлтын түлө

ХОРИ. (Телефоноор абтаба). Захааминай болон Түнхэнэй түрүү малшадай үүсхэл дэмжэн, зунай зулгы һайхан сагта адууһа малай ашаг шэмые горитойгоор дээшэлүүлжэ үрдихэ зорилгоор Хасууртайн совхозой дирекци, зооветмэргэжэлтэд эмхидхэлэй ехэ хүдэлмэри ябуулаа, хэдэ хэдэн хэмжэнүүдые абаа.

Тиигэжэ зунай малай бэлшээриин хаһын эхилхэтэй зэргэ тугалтайнь хэмта байлгажа харууһалха үнеэдэй табан, шахан таргалуулгын хоёр, буруунуудай гурбан бүлэг гүүртэнүүд эмхидхэгдээ һэн. Тэдэнэр барандаа шахуу ногоо һайнтай, уһаар элбэг холын бэлшээридэ гаргаданхай.

Энэ жэлэй һүүл багаар гүрэндэ тушаагдаха хоёр бүлэг малые совхозойнгоо эгээл бэрхэ үхэршэдтэ даалгаһан байна. Эдэ хоёр бүлэг һүрэг мал Хүрбэ голой эхиндэ гэхээр оршодог Бага-Һүүдэг гэжэ газарта байрлана.

Дайшалхы болон ажалайнь габьяае тэмдэглэһэн хэдэн орденто комунист Моисей пович Иванов, най бэрхэ малшадгэн Иван Акимовичрамов гэгшэд хоёр болгогдоһон 220 үхэр адуулна. Хүбүдоной гүн соохи бурри соо, ган гасуурилтай зунай сагта харууһалжа байдэдэ малшад үхэрнүүгээ толгой бүхэнэй нүүрые сүүдхэн граммһаа доогуур нэмээжэ байһан со

Иигэжэ үүсхэжэшээгээр худэлжсууртайн совхозозунай тунга нотэмэтэйдэ малаа таргалуулжа, үбгээ найдамтайгаатэргэхын үндэһэ һээ табина гээшэ.

— Мүнөө үедэ совхозой малшадтэжээл бэлэдхэхэтэ эдэбхитэйгээр дадалсана. Тиигэнгяахаб, энэ манайха юм,— гэжэ содиректор Ю. В. Васов мэдүүлнэ.

М. САНДА
манай

ЛАТВИИН ССР. Елгаво хотын КПСС-эй ХХ дын нэрэмжэтэ «РАФ» гэжэ микроавтобусуудай арбадахи табан жэлэй сасуутан юм.

Заводой конвейерһээ үдэр бүрэ 50 микроавтобус на. Тэдэнэр таарруу зохид, ашаглахада найдамта

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: суглуулгын гол цехтэ.

ТАСС-ай фотохр

Советүүдэй хүдэлмэри

САГ ҮРГЭЛЖЫН КОМИССИНУУДТА

Буряадай АССР-эй Верховно Советэй залуушуулай хэрэгүүдэй талаар саг үргэлжын комиссиин эзэлжэтэ заседани дээрэ Мухар-Шэбэрэй районо Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо Н. К. Переваловай хүдөөгэй залуушуулай сүлөө сагые эмхитэйгээр үнгэргэлгэ туһай элидхэл зүбшэн хэлсэгдэбэ. Районой Советүүд, профсоюзна болон комсомолой организацинууд залуушуулай сүлөө сагаа эмхитэйгээр үнгэргэлгэ һайжаруулха талаар нилээд хүдэлмэри ябуулаа гэжэ комиссиин гишүүдэ гэлгээлэй. Соёл гэгээрэлэй эмхи зургаануудай материально-техническэ бааза нидэд һайжараа, уран һайхан һайн бүлэгүүдтэ олон залуучуул хабаададаг болобо. Районой клуб бүхэндэ дунда оргээр уран һайханай 4 кружок хүдэлнэ, саг үргэлжэ тематическа үдэшэнүүд, ном үгын журналнууд үнгэргэдэнэ. Районой соёлой эйшан нютаг нютагуудаар адэб үдэшэнүүдые эмхидхэнэ. Байгша ондо районой 6 һууринда ажалшадай ардаг, сэнгэдэг парк нээгдэбэ.

Гэжэтэй хамта олон сельсоветүүд, соёл-гэгээрэй эмхи зургаануд, спортивна һайн дуранай эмхинүүд залуу малшад болон тарааадай амаралтые һайжаруулха тула арга боломжонуудые хүсэд хэрэглэнэгүй гэжэ саг үргэлжын комисси тэмдэглэбэ. Шэнэ-Заганай, Галтайн болон бусад нютагуудай клубууд холын фермэ, станнуудта хүдэлдэг залуучуулай амаралтые эмхидхэн хэрэттэ анхарал хүсэд дэмжэлнэгүй. Олон агитбригадта болон автоклубуудай хүдэлмэри һанаһанда хүрэгүй. Районой физкультурэ болон спортын материальна бааза муугаар хүгжэнэ. Олон колхоз, совхозуудай стадион, спортын зал гэжэ мэтэ огто байхагүй. Тиимээ район дотор спортивна рысөөнүүд тон үсөөн үнгэргэдэнэ.

Верховно Советэй саг үргэлжын комисси арадай депутадуудай Мухар-Шэбэрэй районой Советые ВЛКСМ-эй райкомтой хамта залуушуулай амаралтые эмхидхэлгэдэ бии байгаа дутуу дундаануудые усадхаха талаар хэмжээ ябуулгануудые абахыень уялгалба. Мүн Буряадай АССР-эй Соёлой министерствые, кинофикациин управлениие, физкультура ба спортын комитедые Мухар-Шэбэрэй районой Советдэй соёл гэгээрэлэй эмхи зургаануудай, материальна бааза бэхижүүлхэ, спортивна хүдэлмэри һайжаруулха хэрэгтэнь туһалхые дурадхаба.

Эхэнэрнүүдэй ажал ба ажаһуудалай, үхибүүд болон эхэнүүдые хамгаалха асуудалнуудай талаар Верховно Советэй саг үргэлжын комиссиин заседани дээрэ арадай депутадуудай Баргажанай районой Советэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшо В. Г. Гонгаров, районой больницын ахамад врач Д. Ч. Ширеторова гэгшэдэй үхибүүдэй медицинскэ хангалга һайжаруулха хэмжээнүүд тухай мэдээсэлнүүд зүбшэн хэлсэгдээ. Хүн зоной элүүр энхые хамгаалгын эмхи зургаануудай материальна бааза бэхижүүлхэ талаар район дотор зарим хэмжээнүүд абтаа гэжэ саг үргэлжын комиссии тэмдэглэбэ. Район дотор үхибүүдэй эдеэнэй хоёр кухня хүдэлнэ, Баргажанай-Адагай, мүн районой түб һуринай больницануудай үхибүүдэй отделениинүүд үргэдхэгдөө. Түбэй больница тусхай мэргэжэлтэдээр хангагдаа. Һургашадай элүүр энхые хамгаалга нилээд һайжаруулагдаһан байна.

Гэбэшье үхибүүдэй элүүр энхые хамгаалгада дутуу дунданууд үшөө бии гэжэ саг үргэлжын комиссии тэмдэглэбэ. Һургуулинуудые, больницын үхибүүдэй отделениүүдые, хүүгэдэй эмхи зургаануудые эдеэ хоолоор хангалга һайн гэхын аргагүй. Район дотор үхибүүдэй мебель дуталдана.

Саг үргэлжын комиссии эдэ дуталнуудые усадхаха талаар хэмжээнүүдые абахыень арадай депутадуудай Баргажанай районо Советэ дурадхаба.

Багшанарта туһаламжа

ТҮРЭЛХИ ХЭЛЭН БА ХҮМҮҮЖҮҮЛГЭ

Буряад хэлэн болбол буряад арадай эртэ урда сагһаа хойшо һанал бодолоо ойлголсожо ябаһан үндэһэн хэлэнниинь мүн гээшэ. Манай эхэ эсэгэнэр, тэдэнэй уг гарбалнууд хэдэн зуун жэлдэ өөһэдынгөө түрэлхи буряад хэлэн дээрэ хөөрэлдэжэ, һанал бодолоо ойлголсожо, ажахыгаа, соёл культураяа хүгжөохын түлөө ороддожо, түрэл хэлээ нягта наринаар хэрэглэн, мүнөө хүрэтэр асарһан түүхэтэй.

Илангаяа үхибүүдые эрдэм номдо һургаха, хүмүүжүүлхэ хэрэгтэ түрэлхи хэлэн айхабтар шухала үүргэ дүүргэдэг бшуу. Юундэб гэхэдэ, үхибүүд анха түрүүн хэлэндэ ороходоо, эхэ эсэгынгээ, эгэшэ, ахынгаа хэлэжэ, заажа үгэһэн хэлэн дээрэ ухаагаа гүйлгэжэ, алибаа юумэн тухай зүбөөр, хүсэд һайнаар ойлгожо, хэлэжэ һурадагынь мэдэжэ. Энэ хадаа тэдэнэй ухаан бодолой хүргэлтын эхин үе болоно.

Ушар тиимэһээ буряад һургуулинуудта түрэлхи хэлэ заалга тусхай һуури эзэлхэ зэргэтэй. КПСС-эй Программа соо нигэжэ хэлэгдэнэ: «СССР-эй арадуудай үндэһэн хэлые саашадаашье улам хүгжөохэ, СССР-эй эрхэтэн бүхэнэй ямаршье хэлэн дээрэ хөөрэлдэхэ, хүүгэдээ хүмүүжүүлхэ, һургаха дүүрэн сүлөө хангаха». Эндэ хэлэгдэнэнэй ёһоор манай буряад хэлэн саашадаа улам бүри хүгжэхэ ба дэлгэрэхэ болоно. Тиимэһээ өөһэдынгөө үндэһэн хэлэндэ анхаралаа саг үргэлжэ табиха, тэрэнэй баялигые һурагшадта зүбөөр, бата бэхеэр ойлгуулха гээшэ багшанарай гол зорилгонуудай нэгэн болоно.

Манай Коммунис партиин XXV съезд дээрэ хэлсэгдэһэн асуудалнуудай дунда совет хүнүүдые коммунис ёһоор хүмүүжүүлгэ гол. һуури эзэлнэ. Хүмүүжүүлгын хүдэлмэрие эрид шууд һайжаруулха арга боломжонуудые съезд заажа үгөө: бүхы хүмүүжүүлгын хүдэлмэрие комплексно гуримаар эмхидхэжэ, үзэл сурталай-политическэ, ажалай болон һайн гурим заншалай талаар хүмүүжүүлые хоорондонь тон нягта холбоотойгоор ябуулха хэрэгтэй гэжэ съездын тогтоол соо хэлэгдэнэ.

Манай орон дотор коммунизм байгуулхын тула хэгдэжэ байгаа хүдэлмэри тухай ургажа ябаашадта ойлгуулха, энэ гайхамшаг хэрэгтэ хабаадалсаха шадабаритай, үндэр мэргэжэлтэй хүнүүдые бэлэдхэхэ гэһэн тон харюусалгатай зорилго совет һургуулиин урда табигдаад байһаниинь мэдээжэ.

Тус зорилгын мүнөөнэй эрилтэнүүдые гүйсэд бэелүүлхын тула 5—6 классуудта үзэгдэдэг «Буряад хэлэн» соохи материалнуудые зүбөөр, үрэ дүн ехэтэйгээр хэшээл бүхэндэ хэрэглэхэ тон шухала.

Багшанар энэ номоор түрэлхи хэлэсэ заажа байхадаа, хүмүүжүүлгын хүдэлмэридэ гол анхаралаа хандуулха болоно. Ушар тиимэһээ энэ хүдэлмэрие урагшатайгаар ябуулхын тула удха һайнтай, хоорондоо холбоотой текстнүүд хэрэгтэй ха юм. Эдэ эрилтэнүүдые хараадаа абажа, номой авторнууд уран зохёолнуудһаа хүмүүжүүлгын удхатай аяар 135 текстнүүдые (хэһэгүүдые) номдоо оруулһан байха. Тэдэнэй 32-ынь үзэл сурталай-политическэ хүмүүжүүлгын, 31-ниинь һайн гурим заншалтай байхаар хүмүүжүүлгын, 39-ниинь гоё һайханда дуратайгаар хүмүүжүүлгын, 33-ниинь ажал хүдэлмэри тухай удхатай юм. Хамагай түрүүндэ бүхы дэлхэйн ажалша арадай агууехэ вождь В. И. Ленин тухай арба гаран текстнүүд ном соо үгтэнхэй.

В. И. Ленинэй бага наһан тухай М. Ульяновагай «Володя Ульянов», Ф. Халевскаягай «Ленин үхибүүдтэ айлшалба», Ф. Солодовой «Субботнигто хабаадаба», В. Сидоровэй «Ульяновтанай бүлэдэ», В. Гурьяновай «Ленин мантаяа» гэжэ рассказуудһаа хэһэгүүд үгтэнхэй.

«Субботнигто хабаадаба» гэжэ рассказ соо граждан дайнай үедэ манай гүрэн дотор тон хүшэр хүндэ ажабайдал тохёолдоһон байгаа. Иимэ сагта арад зон субботнигто гаража, түлөөһэгүйгөөр ажалладаг байгаа. Владимир Ильич хэды ехэ ажалтай байгаашье һаа, субботнигто хабаадалсаһан байха юм. Энэ жэшээ дээрэһээ багша хүмүүжүүлгын тобшолол гаргажа, үхибүүдтэ ойлгуулха болоно.

«Ленин үхибүүдтэ айлшалба» гэжэ рассказай удха дээрэһээ Владимир Ильич илангаяа үхибүүдтэ ехэ дуратай байһан юм гэжэ эли рүүлэгдэнэ. Энэ рассказтай һурагшад танилсахадаа, Владимир Ильич агууехэ вождь байгаад, ажалша хүнүүдэй гү, али илангаяа үхибүүдэй дунда ороходоо, юрын лэ хүндэл бэеэ абажа ябадаг, бултантай адли байдаг һэн гэжэ ойлгожо абаха болоно. Ленин багшын һайн һайхан абари зангые ондоо жэшээнүүд дээрэ харуулжа болохо.

Грамматикын хэшээлнүүдтэ үзэл сурталай-политическэ хүмүүжүүлгэ саг үргэлжэ ябуулха тон шухала. Энэ хүдэлмэри эмхидхэхын тула иимэ текстнүүдые хэрэглэжэ болохо: «Соведүүд», «Ленинград», «Ю. А. Гагарин», «Улаан-Үдэ урдань ба мүнөө», «Эдир агитатор», «Майн нэгэн», «Ленин мантаяа», «Манай Эхэ орон» гэхэ мэтэ. Номой 20-дохи хуудаһанда «Соведүүд» гэжэ хэһэг соohоо хуушаһан ба шэнэ үгэнүүдые түүжэ бэшээд, тэдэнэйнгээ удхые тайлбарилха гэһэн даабари үгтэнэ. Даабари дүүргэхынгээ хажуугаар һурагшад энэ текстын удхатай танилсаха болоно. Багшын асуудал табижа, удхаарнь хөөрэлдөө үнгэргөөгүй һаа, һурагшад ганса хэрэгтэй үгэнүүдээ түүжэ бэшээд лэ үнгэршэхэ байха.

Соведүүд тухай, Совет Конституци тухай богонихоноор хэлэгдэнэ. Илангаяа шэнэ Конституциин удха шанар тухай тобшохоноор хөөрэлдөө үнгэргэхэдэ, ашатай туһатай баихань лабтай.

Б. Ябжановай зохёолһоо абтаһан «Баярта уулзалга» гэжэ хэһэг соо суута снайпер, Советскэ Союзай Герой Ж. Е. Тулаев ба тэрэнэй гайхамшагта хэрэгүүд тухай хэлэгдэнэ. Энэ хэһэгэй үндэһөөр Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда совет хүнүүдэй харуулһан шэн габьяата хэрэгүүд, тиихэдэ нютагай хүнүүд тухай хөөрэлдөө үнгэргэхэдэ тон зохид гээшэ.

«Соёлой хубисхал» гэжэ хэһэг соо революциин урда буряад арадай соёл болбосоролой талаар гээгдэнги байдал тухай эли тодоор харуулагдана. Энэ хэһэгээр хүдэлмэри ябуулхадаа, революциин һүүлээр, жараад жэлэй туршада буряад арадай туйлаһан амжалта тухай жэшээнүүдые хэлэжэ үгэхэдэ болохо. Жэшээнь, урдань һургуулинуудта 423 багша ажалладаг байгаа һаа, мүнөө 13 мянга гаран болоод байна. Мүнөө республикымнай 4 институт, 23 техникум ба училищинуудта 40 мянга гаран студентнэр һуралсана. Тиихэдэ дээдэ һургуулинуудта ба научна эмхи зургааануудта 40 гаран доктор ба профессорнүүд, 700 гаран эрдэмэй кандидадууд хүдэлмэрилнэ. Соёл болбосоролой болон арадай гэгээрэлэй талаар буряад арадай гайхамшагта амжалта тухай ондоошье жэшээнүүд дээрэ харуулжа болохо ха юм.

Залуу үетэн һургуулида һуража байхадаа, ажалда дүй дүршэлтэйгөөр хүмүүжүүлэгдэхэ ёһотой гэжэ В. И. Ленин нэгэнтэ бэшэ хэлэһэн байдаг. Комсомолой түүхэтэ III съезд дээрэ Владимир Ильич иигэжэ хэлээ һэн: «Залуушуулые һургахадаа, һургуулиин хашаа соо хаагаад байнгүй, харин тэдэнние хүдэлмэришэн ба таряашадай ажалтай нягта холбоотойгоор хүмүүжүүлхэ, болбосоруулха хэрэгтэй».

Ушар тиимэһээ урагажа ябаа залуу үетэниие хүдэлмэридэ дүй дүршэлтэйгөөр хүмүүжүүлхэ асуудалда манай Коммунис парти болон Совет правительство анхаралаа ходоодоо табидаг байһан, табижа байдагшье гээшэ.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. Брежнев ВЛКСМ-эй XVIII съезд дээрэ иигэжэ хэлэһэн: «Залуу хүбүүд болон басагадые ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлхэ гээшэ манай Коммунис партиин болон Ленинскэ комсомолой шухалын шухала зорилгонуудай нэгэн болоно. Энэ асуудал гүрэн түрын удха шанартай хэрэг шуу. Энэ харюусалгатай хэрэгые урагшатайгаар шинидхэхын тула ажалшадай коллективүүд, үргэн олонитэ, илангаяа һургуули болон түрэлхид анхаралаа табиха ёһотой».

Ушар тиимэһээ ажал тухай 30-аад гаран текстнүүд үгтэнхэй. Жэшээнь, иимэ нэрэтэй хэһэгүүд: «Эжэл гурбан нүхэд», «Адууша басаган», «Үбһэ хуряалга дээрэ», «Хилээмэн», «Субботнигто хабаадаба», «Намар колхоздо» гэхэ мэтэ. Тэрэ хэһэгүүд соо хүнүүдэй ажал хүдэлмэри, тэдэнэй һайн һайхан хэрэгүүд эли тодоор харуулагдана.

Ж. Номтоевой «Хилээмэн» гэжэ хэһэгэй үндэһөөр ажал, илангаяа таряашанай ажал тухай хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эли тодоор ябуулжа болохо.

Ажалда зорюулагдаһан текстнүүдтэй танилсуулаад, түрэл колхоз гү, али совхозойнгоо түрүү хүнүүдэй, өөрынгөө аба, эжы, эгэшэ, аханарайнгаа ажал хүдэлмэри тухай зураглал гү, али рассказ зохёохо гэһэн даабари үгэжэ болоно бшуу.

Үзэл сурталай-политическэ болон ажалда дуратайгаар хүмүүжүүлгын хүдэлмэри гурим заншалай талаар хүмүүжүүлгэтэй нягта холбоотойгоор ябуулха тон шухала. Буряад арад иигэжэ хэлсэдэг: «Хүнине хүндэлхэдөө — бэеэ хүндэлхэ», «Аха дүүнэр эбтэй һаа, абдаршье алтан хэрэгтүй». Эдэ оньһон үгэнүүд тон гүнзэгы философско удхатай гээшэ. Аха заха, үндэр наһатанине, эжы абаяа хүндэлжэ ябахаар һурагшадые бүри бага наһанһаань хүмүүжүүлхэ гэһэн зорилго багша бүхэнэй урда табигдана. Һурагшадые иигэжэ хүмүүжүүлхээр хүдэлмэри ябуулгада таарамжатай текстнүүд ном соо үгтэнхэй. Жэшээнь, Х. Намсараевай «Эжэл гурбан нүхэд», «Агууехэ хүнтэй уулзаа һэм», Ц-Б. Бадмаевай «Сережа Буда хоёрой уулзалга», «Москвада иимэ бэшэ», Е. Кошеваягай «Олег Кошевойн бага наһан», Ц. Шагжинай «Нүхэр», «Саяан хүбүүн», А. Тороевой «Хуурша хүбүүн», «Борьбилоонууд», Ч. Цыдендамбаевай «Шэнэ заншал». Б. Шойдоковой «Экзамен», «Амаралта», Ц. Номтоевой «Хилээмэн», Ж. Валданжабоной «Эдир агитатор», В. Сидоровэй «Ульяновтанай бүлэдэ» гэхэ мэтэ.

Цырен Шагжинай «Нүхэр» гэжэ богонихон хэһэгээр һайн гурим заншалтай байхаар хүмүүжүүлгын хүдэлмэри яажа ябуулха тухай хараад үзэе. Энэ богонихон хэһэгтэ грамматическа даабари үгтэнэ: уншаад, тэмдэгэй нэрэнүүдые түүжэ бэшэхэдээ, дээрэнь асуудалыень табиха. Һурагшад удхыень гүйсэд ойлгоншьегүй, ганса тэмдэгэй нэрэнүүдые түүжэ бэшээд лэ үнгэршэхэ ха юм. Уран зохёолшо эдир наһандаа Паша гэжэ хүбүүтэй ороёдоо нэгэ жэлэй хугасаа соо нүхэд ябаһан аад, тэрэнь мүнөө болотор эгээл һайханаар, илдам инагаар наһагадаг гээшэ. Энээн дээрэһээ хаража үзэхэдэ Паша һайн абари зантай, үнэн сэхэ, нүхэдөө хүндэлдэг, хүндэ туһаламжа хүргэдэг хүбүүн байһан гэжэ ойлгомоор.

«Буряад хэлэн» гэһэн ном дотор хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулхада яһала таарамжатай оньһон үгэнүүд олоор үгтэнхэй. Жэшээнь,

1. Эрхые һуранхаар, бэрхые һурахан дээрэ.
2. Һурахан — далай
   нуурагүй — балай.
3. Сэбэршье һаа, хубсаһан хэрэгтэй,
   сэсэншье һаа, нургуули хэрэгтэй.

Хоёрдохи оньһон үгын удхые һурагшадта тайлбарилжа үгэхэдөө, арад зон бүри урдань эрдэм бэшэгтэ һурахан хүниие далайтай жэшээлдэг байгаа бшуу. Мүнөө манай орон дотор залуу хүн бүхэниие дунда һургуулитай болгохо гэһэн зорилго табигдаад, бэелүүлэгдэжэ байна гэхэ мэтээр хөөрэлдөө үнгэргэбэл һайн бэлэй.

Һайн, һайхан наһаатай хүнүүд тухай оньһон үгэнүүд олон. Жэшээнь,

1. Һайн мориндо эзэн олон,
   Һайн хүндэ нүхэд олон,
2. Танилтай хүн — талын шэнээн,
   Танилгүй хүн — альганай шэнээн.

Эдэ оньһон үгэнүүдые уншуулхадаа ямар морие һайн морин гэдэг бэ? Ямар хүниие һайн хүн гэдэг бэ? гэһэн асуудал табижа хөөрэлдэхэ.

Хүндэ туһа хэхэдэ,
Өөртэ туһа болодог.
Зуун түхэригтэй ябанхаар,
Зуун нүхэдтэй ябаһан дээрэ.

Эндэ үгтэһэн оньһон үгэнүүд тон гүнзэгы удхатай гээшэ.

Урагажа ябаһан үетэниие ажал хүдэлмэридэ дүй дүршэлтэйгөөр хүмүүжүүлхэ гэһэн зорилго һургуулиин урда табигдаад байһаниинь багша бүхэндэ мэдээжэ. Арад зон ажалша хүн тухай хэды олон дуу, домог, үльгэр, оньһон үгэнүүдые зохёогоо гээшэбэ! Ажал хүдэлмэри тухай оньһон үгэнүүдтэй үхибүүдые танилсуулха шухала. Жэшээнь:

Ажалша хүн
Арад зондоо хүндэтэй.
Ургасын ехэ — ажалһаа,
Ухаанай ехэ — эрдэмһээ.

Эндэ буряад хэлэнэй (грамматикын) хэшээлдэ хүмүүжүүлгын хүдэлмэри яажа ябуулха арга боломжонууд тухай нэгэ зарим һанамжанууд тобшохоноор хэлэгдэбэ. Һургуулиин багшанар өөһэдынгөө дүй дүршэл тухай хөөрэхэ, һанамжа дурадхалнуудаа бэшэхэ бээ гэжэ найданабди.

Д. ОШОРОВ,
Буряадай АССР-эй
Һургуулинуудай габьяата багша.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

ҮҮД ГАРГАГДАБА

УЛААН-БААТАР. Ороогэн залуу хото болодэнэтын промышленна предприятинуудай, ажахын үйлэй өмхинүүдэй 1979 оной түрүүшын зургаан һарта хэр зэргэ хүдэлмэрилэ. Тэдэнэй 60 гаран процентынь тодорхойлхо зорилгоор хамтынь дүнсоргосолгодобо.

Монголибденэй ашагта малтал олзоборилхо, шаардулан буйлуулха даалгаврые саг болзорһоонь урид биелүүлгээр бэелүүлһэн Эрдэнэт» гэжэ нэрлэгдэдэг интернациональ коллектив социалис мүрөө илаһанда тоологдоно.

ХАЙШАЛАГШАДАЙ КОНКУРС

ОФИ. Хэдэн хоногой урда Толбухин хотын ойром шадар аха дүү соронуудай тугууд нарабаа. Ушар юуб гэхэдэ, хонидые хайшалалгаар хоорондын хөёрдохи конкурсые боложо үнгэрөө бшуу. Энэ гэшүүн-оронуудай, ажахын түрүүшүүлэй ваншалта болоһон эдэ мөсөөнүүд олоной анхарал татаа.

Үлөө жэлэй мүрысөөнэй совет командын түрүүшэд Вера Кирьянова, Тайбагаров гэгшэд алтан медальнуудта хүртэбэ. Энэхэнэрнүүд командаадаа оруулжа, Харин эрэгтэй дундаһаа Венгриин команда түрүүлэ.

Конкурсын үнгэрһэнэй үе тэрээндэ хабаадагсадай конин ажал эрхилдэг хүмүүнэй ажахынуудай мэргэжэлтэй танилсаһан, ажалдаа дүршэлөө андалдаһан.

ХАНИ БАРИСААНАЙ ЛАГЕРЬ

ВАРШАВА. Белосток хотын совет ба Польшын студентүүдэй хани барисаанай лагерь нээгдэбэ. Тэдэнэр эдэ үедэ промышленна предприятинуудта, хүдөө ажахын предприятинуудэр ябажа, ажалшадай мэргэжэлтэй танилсана. Тэдэ экономикын, наукын болой хүгжэлтын асуудалнуудта тушаа һонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэнэ, элдэб асуудалнуудаар һанаалаа андалдана.

Хоёр ороной залуушуулай хани барисаае бэхижүүлхэ хэрэгтэ иимэ түхэлэй лагерьнууд һүүлэй үедэ ехэ үүргэ үүргэдэг болонхой.

Белосток хотодохи түбэй лагерьһаа гадна совет ба Польшын студентнүүд ПНР-эй бусадшье районуудта эмхидхэгдэнэн хамтын иимэ түхэлэй газарнуудта амаралтаяа аша туһатайгаар үнгэргэнэ.

(ТАСС).

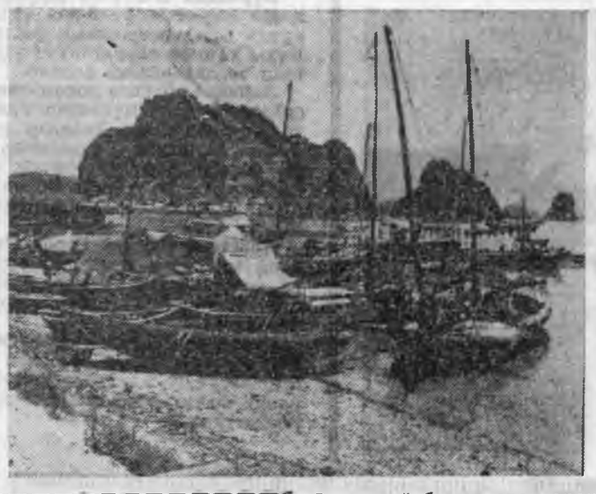

Ашагта малтамал шанаржуулгын «Елаците» гэжэ комбинат Болгарийн долоодохи табан жэлэй тон шухала барилга мүн. Старо-Планин уулын зэдэй дүндаршагуй ехэ баялиг дээрэ тэрэ комбинат бодхоогдоно. Эндэхи нөөсые хэдэн жэлэй саада тээ СССР-эй ба ҮРБ-гэй геологууд олоһон юм. Болгари, Венгри, ГДР, Польшо, Румыни, Советскэ Союз ба Чехословакида бүтээгдэһэн техникэ эндэ асарагданхай. «Елаците» гэжэ комбинат СЭВ-эй бусадшье гэшүүн-оронуудта ажахын талаар шухала удха шанартай байха юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Иван Тачевскийн хүтэлбэрилдэг проходчигуудай бригада барилгын эрхим бригадануудай нэгэн юм.

БТА—ТАСС-ай фото.

Вьетнамай баатар арад орон нютагаа Хитадай эзэрхэг туримхэйшүүлһээ аршаһан хамгаалаад, һандарһан ажахыгаа һэргээн бодхооно. Вьетнамай ажалшад СССР-тэй ба социалис бусад оронуудтай нягта холбоотойгоор шэнэ общество байгуулна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Халонгын тохойдо загаһашадай онгосонууд.

ТАСС-ай фотохроника.

ТАНИЛСАГТЫ: ШЭНЭ БҮТЭЭЛ

Өмдэбэриин «Ангарскхимсинтез» нэгэдэлэй мэргэжэлтэй ажаһуудалай хилэй заводой бүтээн гаргадэнэ продукци Украинай худалдаа наймаанай предприятиүүдэй түлөөлэгшэнэ. Мэргэжэлтэдэй анхаралаа Киевтэ болоһон харалгаанда ехээр татаһан байна. Энэ юумэ сэбэрлэдэг, промышленно - туршалгын комплекс — мүн. Тэрэниие бэлдэ ба амһарталха хүдэлмэрилэ заводто гүйсэд оньһонгодулагданхай. Ангарск хотодо бүтээгдэһэн, тус продукци үндэр сэгнэлтэ абаа. Тэрэ һаяын үедэ худалдаанда гараха юм.

(«Восточно-Сибирская правда» газетэһээ)

ХҮРШЭНЭРЭЙ ҺОНИН

УНШАГШАДТА БЭЛЭГ

Яхадай бэлигтэй уран зохёолшодой нэгэн Д. С. Федоров-Дмитрий Таас гэдэгэй туужанууд болон рассказуудай суглуулбари Яхадай номой хэблэлээр барлагдаа.

СССР-эй Уран зохёолшодой холбооной гэшүүнээр 1938 ондо тэрэниие абахадань, залуу поэт 24 наһатай байгаа. Тиигэбэшье уран зохёолшо үргэн олон яхад уншагшын сэдьхэлдэ һайшаагдаһан байна.

Дмитрий Таасай зохёолнуудые хэблэһэн ушар тэрэнэй түрэһөөр 65 наһанайнь ойдо зорюулагдана.

«ТУГУТ» — ҮХИБҮҮДЭЙ КЛУБ

Инзагаханай нэрэтэй клуб «Алданский» совхоздо нээгдэбэ. Тэрэнэй нээгдэһэн үдэр клубта орохо дуратайшуулай дунда (һургуулида ороодүй үхибүүд) конкурс болоһон байна. Багашуул дуу дуулалгаар, шүлэг хэлэлгээр, үльгэр онтохо хөөрэлгөөр, хатар наадалгаар хабаяа туршалсаа.

13 багашуулда тус клубай гэшүүн болоһон тухай үнэмшэлгэ барюулагдаа. Хүдөөгэй соёлой байшангай уран һайханай хүтэлбэрилэгшэ С. Федорова «Тугудые» ударидана.

(«Социалистическая Якутия» газетэһээ).

ТАСС АПН хилын саанаһаа

Бүхы зэмыень США, хитад дааха

ХАНОЙ. «Хүнүүдые гадаадада зугадуулан гаргана» гэхэ мэтэ элдэо эсэөр Вьетнамые Пекинэй хардадаг байхадань, харин Хитадай өөһэдынь хэдэн зуу мянган эрхэтэд Гонконг худар оодхуултаһа, — гэжэ «Нян зан» бэшэнэ.

Һүүлэй гушан жэлэй турша соо эзэрхэг түримхэй яуулгада ороидоо дайрагдаагүй, харин өөрөөд бусад оронуудта доголхо гэжэ ороддодог Хитадай эрхэтэдэй тоогүй олоороо оронпоо зугадан гарадаг баиһые тэмдэглэхэ зуураа Хитадай засагаархидаи тон ехээр панхаруудтаһан тухай «Нян зан» иигэжэ бэшэнэ: Пекинэй хархис булнмтарагшад ба тэдэнэй номолшод өөһэдынгөө бодото байдалые харангүй, Вьетнамые гэмнэхэ һэдэлгэ гаргана.

ПАРИЖ. Дайнай хойтохи үедэ вьетнам арадай үзэжэ баигаа экономическа бэрхэшээлнүүдэй түлөө, тиимэ болохолоосоо — Зүүн-Урда Азида зугадагшадаи бии болоһоной түлөө харюусалгые Холбоото Штадууд сүм дааха ёһотой, — гэжэ «Монд» газетэдэ тунхаглагдаһан статья дотор хэлэгдэнэ.

Монополинуудта үүдэеэ иээоэ

ТОКИО. Пекинэй радиогой мэдээсэһэнэй ёһоор, КНР-тэхи капитальна хүдэлмэридэ гадаадаһаа мүнгэ зээлгэ туулаха комитет бии болгохо гэһэн шиидхэбэри Бүхэхитадай арадаи түлөөлэгшэдэй суглаанай саг үргэлжын комитет абаһан байна. Гадаадын, гол түлэб баруун оронуудай компанинуудай, зарим гадаадынхидай—капиталистнуудай хаоаадалгатангаар «холимог предприяти» гэдэгүүдые Хитадта тогтоохыень зүбшөөһэн хуулиин ВСНП-гэй һүүлэй сесси дээрэ баталгаһанай һүүлээр тнимэ комитет тогтоогдоо. Тэдэ предприяти ба капиталистнууд Хитадай хямда сэнтэй хүдэлмэришэдые, тэрэнэй түүхэй эдэй нөөсэнүүдые хэрэглэхэ юм ха.

Олоһон ашаг олзоёо КНР-һээ ондоо тээшэнь абаашаха эрхэ гадаадынхидта тэрэл хууляар олгогдоо.

ШЭНЭ БАЙДАЛ ТОГТООГДОЖО ЭХИЛЭЭ

ЛЕОН. Диктатурын дарлалтаһаа хөёрхон неделиин урда тээ сүлөөрһэн Никарагуада хүдөө ажахын үйлэдбэри шэнээр эмхидхэхэ түрүүшын алхамууд хэгдэнэ. Ороной хүн зоной тон олонхинь хүдөөгэй районуудта ажаһуудаг. Тиимэһээ аграрна реформо хадаа, Национальна һэргээн хүгжөөхэ демократическа саг зуурын правительствын программын гол пунктнуудай нэгэн болоно.

Һара хахадай урда тээ сүлөөрһэн Леон департаментдахи арадай засагай зургаанууд ороной ондоо районуудтахиһаа түрүүн тогтоогдонхой. Диктаторай засагай унагаагдапан дараа тэдэ зургаанууд правительствын программаар, түрүүшын декредээр хараалагдаһан шэнэдхэлгэнүүдые хэжэ эхилээ. Диктатор Сомосын бүлин мэдэлдэ байһан газарай хахад тухайнь газаргүй таряашадай дунда хубаагдаба. Эгээн үрэжэлтэй һайн 30 мянга шахуу гектар газар үгытэйшүүлдэ үгтөөд, тэндэ хүдөө ажахын 30 коммуна тогтоогдоо. Тарилга хэхын тула үрэһэн ба машинанууд правительствын зүгһөө үгтэбэ.

Шахардуу байдал улам дэбэргэгдэнэ

ТОКИО. Номгон далайн райондо байдаг США-гай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй командалагша М. Уайзнер Урда Корейн «Чун'ан Ильоо» гэжэ газетын вашингтонско корреспондентдэ интервью үгэхэдөө, энэ райондохи байдалай түгшүүрилтэй болоо һаань, Корейн хахад арал худар Америкын добтолон орохо түсэбтэй байһан тухайда мэдээсэбэ.

Корейн хахад аралда онсо шахардуу байдалай тохёолдобол, Окинавада байдаг США-гай далайн-ябаган сэрэгэй десант Пентагоной түсэбэй ёһоор тэндэ буулгагдаха, мүн Гавайска аралнуудаа Америкын ябаган сэрэгэй 25-дахи дивизиин частьнууд асарагдаха байха гэжэ Уайзнер мэдүүлээ. Хэрбээ эдэ хүсэнүүдэй дутамаг һаань, Холбоото Штадуудһаа Урда Корей худар сэрэгүүд эльгээгдэхэ байха гэнэ.

Иимэ түсэбэй бии байһые Урда Корейн национальна ооронын министр Ро Чже Хен лаблан баталба.

ХЭДЭХЭН ҮГӨӨР

△ Европодо ажуулгын ба-дал, харилсаа холоо хангаха зорилготой зүблөөнэй болоһоор дүрбэн жэлэй ойдо зорюулагдапан материалнуудые гадаадын хэблэл тунхаглажа үргэлжлөөр. Энэ зүблөөн түүхэдэ урдань үзэгдөөгүй хэмжээ яоуулга болоно. Тэрэнэй Түгэсхэлэн акт — Европодо амгалан ёһоор зэргэ оршохо ба харилсаа холоо хангаха ехэ удха шанартай документ мүн гэжэ Франциин «Юманите» редакционно статья дотороо бэшэнэ.

△ Холбоото оронуудай Лусакадахи конференци Англиин хэблэлэй гадаадын политическэ гол темэ болонхой. Энэ конференци Англиин ба бусад оронуудай хоорондо, түбхын түрүүн Родезидэ хабаатай асуудалнуудаар гарапан ехэ арсалдаануудай оршон байдалда үнгэржэ баина гэжэ газетэнүүд нэгэ һаналтайгаар тэмдэглэнэ.

△ Чехословакиин «Руде право» вьетнам-хитадай хэлсээ шэнжэлхэ зуураа, хитад тала тон таарахагүй харааа бодол бариманна, СРВ-гэй дотоодын хэрэгүүдтэ хамаарха пэдэлгэ гаргана гэжэ тэмдэглэнэ.

△ Гадаадын хэблэл СССР-эй арадуудай зунай спартакиада тухай материалнуудые олоор тунхаглаха зуураа, энэнь ёһотойд һаинаар эмхидхэгдээ. Москвада болохо Олимпиин нааданай угтамжа болоно гэжэ тэмдэглэбэ.

Олимпиадада Советскэ Союзай амжалтатайгаар бэлдэжэ байһан тухай тэмдэглэхэ зуураа, «Совет спортивна барилганууд эрхим һайнаар бүтээгдэнэ. Тэдэнэй зарнманиинь гайхамшаг гоё байна» гэжэ Баруун Германиин «Кельнер Штадт-Анцайгер» бэшэнэ. (ТАСС).

ЭРИД БУРУУШААЛ

БУЭНОС-АЙРЕС. Эбсэхэгүй партиин, Арадай-христианска партиин ба орон доторхи бусад политическэ эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд Аргентинын засагаархидай мүнөөнэй экономическа политикые эрид буруушаана. Юундэб гэхэдэ, тэрэнь үргэн арад зонние үлэн хооһон, ажалгүй байдалда оруулаа. Аргентинын ажалшадай байдалые таһалгаряагүй муудхаажа байһан, «арад зондо харша политика» гэжэ тэндэ тараагдаһан хамтын мэдүүлгэ дотор сэгнэгдэнэ.

Сададые гэмнэнэ

АЛЖИР. 1973 оной октяорьда Израильтай дайлалдаха үеэр АРЕ-гэй зэбсэгтэ хүсэнүүдэй генеральна штаоай начальнигай тушаал даадаг байһан, Египедэй сэрэгэй мэдээжэ хү

ТОЛИ

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үедэ Совет Армиин зэргэдэ минии алба хэжэ ябахада, Берлинэй операциин илалтаар дүүрэнэй удаа композитор Д. Покрассай поэт Ц. Солодарьтай зохёоной «Казаки» гэнэн дуе солдат бухэн сээжэлдэнэн байха. Энэ дуун Ленинэй орденто Улаан тугта кавалерийска 3-дахи корпусой алдар суута морин сэрэгшэдтэ зорюулагдаhан юм. Тэдэнэр хараалагдаhан болзорhоо табан хоногоор урид Шпрее мүрэниие галижа, фашистнуудые бута сохилгодо горитойхон хубитяа оруулаа бэлэй.

Үгышье гэбэл, минии бүри бага байхадаа сээжэлдэнэн бадагууд сэдьхэл зүрхэндэм бүхөөр хадуугданхай:

Хазаарта мориноим хатар жороо
Хадаhаа бууhан hалхиншуу...

Харин элдэб үймөө бүhалгаа үүсхэгшэдэй, контрреволюционернүүдэй үхэдхэн айдаг алдар суута Нэгэдэхи Морин сэрэгэй армиие мартажа болохо аал?!

Адуушан бухэнэй нарин нангин ёно сахижа, агта «нүхэртөө» соло дуудаба гэхэ гү, али мориной шэхэ «баярлуулба» гээшэб.

Эдэ бүгэдые hанахадаа, агта мориндо соло дуудаха гээшэ тон лэ зуб лэ даа гэжэ бодомжолхош. Би наhан соогоо адуун hүрэгтэй холбоотой байhан хүм. Бишыхандаа, «гарайнгаа ганзагада, хүлэйнгөө дүрөөдэ» хүрэжэ эхилhэнhэ хойшо хазаар морёор гүйлгэhэн гээшэм аргагүй. Һүүлэй гушаад жэлэй туршада шахуу түрэhэн нютагтаа таhалгаргагүй адуушанаар хүдэлнэб. Зарим тэды дуй дуршэлтэй бологдоо, тиимэнээ зарим тэды hанамжануудаа хубаалдаха гэжэ шиидээб.

ХҮДӨӨДЭ МОРИН ХЭРЭГТЭЙ

Урдандаа моригүйгөөр хүдөө ажахы эрхилхэнь аргагүй hэн. Гэбэшье мүнөө, онаhон техникын дэлгэрhэн, олсорhон үедэшье, унагай морин хэрэгтэй-гээшэ. Юрэдөө, трактор, машинын гаража шадахагүй газарта, мориниоо ондоо ямар унаа сэдьхэйбэ? Моригүй малшан залгайб? «Гар мухар» болошоhон шэнги байха ааб за. Тиигээдшье гар үзүүрэй, жэжэ ажалда мориниоо үлүү юумэн байхагүй. Морёор ажал хэхэдэ заримдаа элдэб техникэ ябуулhаhаа hураагүй үнэгүй болодогынь бүгэдэндэ мэдээжэ.

Тобшолон хэлэхэдэ, моригүй малшан бензингүй машинатай адли гэхэдэ алдуу болохогүй даа. Хүдөөдэ морин хэрэгтэй!

АДУУ ҮСХЭБЭРИЛГЭ АШАГТАЙ

Манай Ярууна нютаг хэр угhаа хойшо түргэн хүлтэ гүйгөөшэ хурдан моридоороо суурхадаг юм. Ехэ багашье нуурнууд, түргэн урасхалта гол горхонууд, олон тоото шэргэдэггүй булагууд, харьял үндэр хада майланууд, ургэн нэлэнхы бэлшээри таланууднай одоол адуун hүрэг үсхэбэрилэ, хара гэhэндэл, таатай зохид гээшэл.

Хүлөө шоройдоhон Ярууна нютагни жэлhээ жэлдэ урган хугжэжэ, hуурин тосхонуудай шарай шэнжэ танихаар бэшээр хубилна. Энэ талаар районой-мнай зүүн захада оршодог Тэлэмбэ толотомо гэршэ болжо үгэнэ. Эндэхи айлнуудта холодильнигууд, хубсаhа угаздаг машина, мүн бусадшье хэрэгсэлнүүд захаhаа байха. Харин зайн гал, радио тухай хэлэhэнэйшье үлүү. Гэр бүхэндэ телевизорэй антеннэнүүд ёдойлдодог.

Энээн тухайда юундэ иимэ дэлгэрэнгыгээр тэмдэглэнэбиб гэхэдэ, хүн зоной байдал, hуудал аргагүй ехээр хубиланхай. Харин тиихэдэ адуушанай ажабайдалай эрхэ гурим мүнөөшье хүрэтэрээ анхамайхидаал адли гэхэдэ, алдуу болохогүй. Энээн тухайда саашадань хөөрэхэб. Харин мүнөө адуу үсхэбэрилгын ашаг үрые яагаад hайжаруулхаб гэжэ хэдэн үгэ хэлэхэ дуран хүрэнэ.

Адуун hүрэг соо гүүн бүхэнэй жэл бүри унага түрэжэ байхадал, тэрэниие үсхэбэрилгын ашаг олзо үгэхэнь хэндэшье мэдээжэ бшуу. Имагтал адуун hүрэгөө олсоруулха талаар хүдэлмэрээ тааруулан ябуулжа, энэ асуудал амжалтатайгаар шиидхэжэ шадахаар гээшэ.

Адуу моридые hүрэгөөр, гүүртэ болгон байлгахада иланга яа ашагтай гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энэ ушарта продукциин өөрынь үнэ сэн эгэл хямда болодог, нэлэнхы үргэн бэлшээринүүд гүйсэд хэрэглэгдэдэг, мүн ондоо ямаршье малай хүрэжэ, ябажа шадахагүй газарнуудта адуун бэлшээриеэ олодог юм. Харьял хабшал хадатай гү, али ой тайгатай нютагуудта адуу үсхэбэрилгые хугжөөлгэ ондоо мал бариhантай сасуулбал, экономическа талаараа үлэмжэ hайн ашаг үрэтэй гэжэ мэдээжэ.

Гадна, адууhанай мяханай хэды ехээр хэрэглэгдэдэг боложо байна бшуу. Тэрэнэй диетическэ шанарта онсо анхарал хандуулагдадаг.

Гэхэ зуура адууhанай мяханай хэды ехээр хэрэглэгдэдэг боложо байбашье, адуу бариха тааруу hайн эрхэ байдалтайшье hаа, адуун hүрэгые олошоруулгадаа горитойхон дутагдалтай байнабди. Адуун hүрэг соо үсөөн тоото гүүнүүд ябана, продукци абалгын түсэб тибагданагүй, бүридхэл хэгдэнэгүй. Тэды толгой адуун тушаагдаа, тэды центнер татаа, тиимэ сэнтэй болоо гэhэн саарhанhаа бэшэ данса ажахын бухгалтеридэ олохогүйт.

Хоёрдохёор, үнгэрхэдөө, адуу хааха эгэл юрын хашаа-хорёо байхагүй. Гадна нөөсэ үбhэ тэжээл, мүн таряа талханай зүйл унаагайшье моридто үгтэдэггүй бшуу. Тиихэдэ адуушад hайн үрэ дүн туйлаhанайнгаа эзргээр салин хүлhэ абанагүй.

Үүлтэр hайжаруулха шууд зорилготой зоотехническэ хүдэлмэри хадаа адуун hүрэгэй ри таргалжа ябана бшуу. Нютагай үүлтэрэй адууhанай дунда амидынгаа шэгнүүрээр, шадал тэнхээгээрээ ёhоорхон морид ушардаг. Зарим азарганууд 500 — 550 килограмм татадаг юм.

Гансал хүдөөгэй бэлшээриин ашаар үйлэдбэрилэгдэhэн мяхан хямда сэнтэй, ашаг олзотой байнгүй яахаб гэжэ сэхэ хэлэhүүб.

АГТА «НҮХЭРТӨӨ» СОЛО ДУУДАНАБ

гэхэдэ, хүн зоной байдал, hуудал аргагүй ехээр хубиланхай. Харин тиихэдэ адуушанай ажабайдалай эрхэ гурим мүнөөшье хүрэтэрээ анхамайхидаал адли гэхэдэ, алдуу болохогүй. Энээн тухайда саашадань хөөрэхэб. Харин мүнөө адуу үсхэбэрилгын ашаг үрые яагаад hайжаруулхаб гэжэ хэдэн үгэ хэлэхэ дуран хүрэнэ.

Адуун hүрэг соо гүүн бүхэнэй жэл бүри унага түрэжэ байхадал, тэрэниие үсхэбэрилгын ашаг олзо үгэхэнь хэндэшье мэдээжэ бшуу. Имагтал адуун hүрэгөө олсоруулха талаар хүдэлмэрээ тааруулан ябуулжа, энэ асуудал амжалтатайгаар шиидхэжэ шадахаар гээшэ.

Адуу моридые hүрэгөөр, гүүртэ болгон байлгахада иланга яа ашагтай гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энэ ушарта продукциин өөрынь үнэ сэн эгэл хямда болодог, нэлэнхы үргэн бэлшээринүүд гүйсэд хэрэглэгдэдэг, мүн ондоо ямаршье малай хүрэжэ, ябажа шадахагүй газарнуудта адуун бэлшээриеэ олодог юм. Харьял хабшал хадатай гү, али ой тайгатай нютагуудта адуу үсхэбэрилгые хугжөөлгэ ондоо мал бариhантай сасуулбал, экономическа талаараа үлэмжэ hайн ашаг үрэтэй гэжэ мэдээжэ.

Гадна, адууhанай мяханай хэды ехээр хэрэглэгдэдэг боложо байна бшуу. Тэрэнэй диетическэ шанарта онсо анхарал хандуулагдадаг.

Гэхэ зуура адууhанай мяханай хэды ехээр хэрэглэгдэдэг

ГЭР БАЙРА ХЭРЭГТЭЙ

Би ахалагша адуушан hэн тула адуун hүрэгые хугжөөлгэтэй холбоотой асуудалнуудые зүбшэhэн али олон суглаванууда хабаадалсаhан, тиигэжэ ондоошье ажахынуудта хүдэлдэг нүхэдөөрөө уулзаhан, хөөрэлдэhэн байхаб.

Ярилдаhан адуушан бүхэмни «Бидэндэ гэр байра хэрэгтэй» гэhэн минии hанал бодолые тааhан мэтэ хэлэдэг юм.

Би гушаад шахуу жэл соо адуушанаар хүдэлнэб гэжэ дээрэ хэлээ hэм. Энэ хугасаа соо морин дээрэ хэды шэнээн газар махаhанаа гансата хэлэхэнь бэрхэтэй байха. Эгээ, юрэдөө, хаана, хэдынэй сагта, ямар газарта хоноhоноо ходо hанаха болоо hаа зүрхэншни шэмшэрхэ. Бороо, саhан ороно гү, hалхи шуурган болоно гү, үнөөхил бээ халхалха юумэн байхагүй, ябажал ябахаш.

Уншагшад намай зүб ойлгохо аабза гэжэ hананаб. Өөмөөгүй, сэхыень хэлэхэдэ, манай «Комсомольский» совхозой адуушад зундаа. үбэлдөө ямар хэмэршье hаа, байра гэжэ үгы.

Энэ асуудалаар совхозой дирекцидэ жэл бүхэндэ хэды дахин хандадаг байхабди. hанахада, энэ хилбархан асуудалые дары шиидхэхээршье hаа, бүтэhэн юумэн үгы. Дайдын мухарта заал hаа яла сала байшан гэр табиха hэн гэгдэнэ бэшэ, харин гол бэлшээринүүдэй захада багаханшье гэрнүүд ехэл зохистой hэн. Эдэ бүгэдэhөө уламжалан, адуушан удаан тогтоногүй бшуу. Заримдаа аргадан, заримдаа хоohоор найдуулан, суглаа хүдэлжэ байлгахые оролдохош.

Миниий шүүмжэлхы тэмдэглэлнүүд районой хүдөө ажахын эмхи зургаанай, нэн түрүүн совхозой дирекциин харааhаа алдагдахагүй бэээ гэжэ hананаб. Харин бидэнэр жэгдэхэн хүдэлхэ эрхэ байдалтай болобол, шадал хүсээ гамнангүй, адуун hүрэгэйнгөө ашаг шэмые улам арьбадхан hайжаруулхын түлөөдэ оролдохол байхабди.

Арьбинта амтатай гэбэшье, адуун hүрэг харууhалха гээшэ хэсүүхэн хэрэг даа!

Д. ДАШИДОРЖИЕВ,
«Комсомольский» совхозой адуушан.

Д. ДУГАРОВАЙ фотонууд.

Ярууныи район.

Ц. ГАЛСАНОВ

ОЙ ТАЙГЫН ЗОМДИЛ

Буйр, hогооной гүйдэлдли,
Бурьялма зугаатай,
Харьялма заяатай
Хара-Шэбэр... Хара-Шэбэрни!..
Тайгын үсхэн амисхалдли,
Ташалан шэлэтэй,
Тала нүхэдтэй
Заха хизааргүй
Загал hайхан түрэл Сибирьни!

—Сагаан тала Буряад... — гээд,
Саанаhаа худалаар,
Наанаhаа таамагаар
Зарладаг заряман байдаг hэн.
— Ой тайгын уладуудбди, — гээд,
Уул угай буряадууд
Уулануудаа тахин,
Ая гангаяа утан,
Ан гүрөөл агнажа hуудаг hэн.

Баян тайгын хэшэгээр
Байгааляа хэмнэжэ,
Байдалаа шэмэжэ,
Баяраа арьбяжаан үнэржөөл.
Хорбоо үлгэн дэлхэй дээр
Хушаяа, жодоогоо,
Арсаяа, сангайгаа
Алас оронуудаар түхөөгөөл.

Ой соо отог олохолта —
Урагуудайм отог,
Ангуушадайм отог, —
Айдарнуудайл жаргал эндэл даа.

Хара баабгайтайм уулзахалта,
Хандагай, бугатайм,
Халюунтай, булгантайм... —
Хамаг баялигнай харамтайл даа!

«Хүхэ шонын хүлдэмэ!» — гээд,
Хүйтэн тайгыемнай,
Шуурган саhыемнай
Шомшорон гайхалсаг лэ саашань! —
Буряад зомнай тэсэмгэй,
Булган малгайтай,
Үнэгэн дахатай, —
Үбгэн-Жабараа уридаг наашань.

Утын hүнеэр гэнтэ хэрбээ
Ойдо төөриншөөд гү,
Баабгай унагаагаад гү,
Байгаа юм hаа, би жаргахаб:
Аглаг газар шэлбэhээр шэрбээд,
Алирhан сай шанаад,
Арьбин, эльгэ шараад,
Аяар БАМ-hаа айлшаа урихаб!

Таанарни түргэхэн зэhэн,
Тамшархангүй шиидээд,
Тамhаархангүй шиидээд,
Тайгымнай... хойморто hуугаарайт.
«Ой тайгын зомдил...» — гэhэн
Жодоогой шүүhэндли,
Бугымнай эбэрдли,
Бухинтай шүлэгым дуулаарайт!

БОГОНИХОН РАССКАЗУУД

«ҮНЕЭНЭЙНГЭЭ hҮҮЛ ТАЙРАЖАРХИ»

Заахан Оюуна басаганай нагаса баабай хурьгадай нохойн hүүл шэнги ута hүүлнүүдые донгорогоор тайража байба.

Оюуна ехэ hонирхожо, сабшалаагүй нюдөөр гэтэнэ:

— Юундэ отолбош? Шуhан гаража, үбдэхэл, ё—ёо болохол.

— Эдэгэхэ даа. Богонихон hүүлынь шэнхэгтэхэгүй, зунай халуунда үтэхэгүй, hайн байха бшуу.

— Аа, тиигэбэл үнеэнэйнгээ hүүл тайражархия, хурьганай hүүлhээ бүри утал, — гэбэ Оюуна басаган.

— Тиигэжэ болохогүй, үнеэнай ута hүүлээрээ зундаа боргооhо, батаганаагаа үргөөдэг ха юм, басагахамни.

«АРШАhААР ҮНИНЭЙБ»

Женя хүбүүнэй хуршындөө ерэхэдэнь, хэрэлсы дээрээ байhан. Жаргалай баабай:

— Женя, хүлөө арша! Мамамнай hая гэрээ угаагаад байна, — гэбэ.

— Аршаhаар үнинэй хүн аабзаб даа. Үдэшэлэн хүлөө угаагаад, аршаад унтадаг хүнби,—гэжэрхёод, гэртэ орошобо.

КОЛБАСАГАЙ ҮБШЭН

Табатай Солбон үглөөгүүр гэншэнги, нэгэ тиимэшэг бодобо. Эхэ эсэгэ хоёрынь юун болобо гээшэб гэлдэжэ, hанаата болошобод.

Эхэнь хүбүүгээ эдеэлүүлхэ гэжэ эдихэ юумэ урдань элбэгээр табиба. Мүн отолhон колбаса табилсаба. Тоhотой хилээмэ шэмшэлжэ hүүhан хүбүүн колбаса саашань түлхижэ:

— Энээниеиши харахадаа сухални хүрэнэ, — гэбэ.

Үнгэрэгшэ үдэшэ Тужын магазинhаа ехэ колбаса асарhан баабайнь үбшэнэй шалгаган таажа, эхэдэнь эмнибэ.

Ц. НОМТОЕВ.

Буряадай АССР-эй 25 жэлэй ойн нэрэмжэтэ стадион дээрэ августын 4—5-най үдэрнүүдтэ «Магистралиин галнууд» гэhэн искусствын фестиваль үнгэргэгдэхэ болонхой. Бүхы хэмжээ ябуулганууд үдэрэй 11 часаа, үдэшын зургаан часаа эхилхэ болоно.

Ленинэй орденто локомотив-вагон заhабарилгын заводой соёлой ордондо мүнөөдэр Үхибүүнэй уласхоорондын үдэртэ зорюулагдаhан hайндэр үнгэргэгдэхэ. Мүн энэ үдэр түмэр замшадай Бүхэсоюзна үдэртэ зорюулагдаhан үдэшэ болохо. Үдэшын долоон часаа Гаванада болоhон бүхэдэлхэйн залуушуул болон студентнүүдэй XI фестивалиин лауреат болоhон «Сувенир» гэжэ ансамблиин концерт.

Советскэ Союзай Герой Сергей Орешковэй нэрэмжэтэ парк соо түмэр замшадта зорюулагдаhан радио-дамжуулга, залуушуулай үдэшэ, уран hайханай коллективэй концерт болон бусад хэмжээ ябуулганууд эдэ үдэрнүүдтэ хараалагданхай.

Улаан-Үдэ хотын ажалшадай сэнгэдэг, амардаг парк соо мүнөөдэр, үглөөдэр «Долоон хоногой hонин» гэhэн радиожурнал, «Дуумнай, зэдэлыш!» гэhэн дуу, хугжэмэй ансамблиин концерт болон элдэб зугаа наадан дэлгэгдэхээр хараалагдана.

Т. БАДМАИН.

ТҮРЭЛ ХОТОЁО hАЙН МЭДЭХЭ ГҮ?

«ЖАРА НҮХЭТЫЕ» ЗОХЁОН БАЙГУУЛhАН ХҮН

Республикымнай нинслэлэй хүн бүхэн «Жара нүхэтые» гэхэ гү, али «Ряды гостинодворские» (анханайнь нэрэ) hайн мэдэхэ ааб даа. 300 мянган хүн зонтой үльгэр соохи баатар хүбүүндэл үдэр бүри үндыжэ, хоног бүри хотойжо байдаг Байгалай үмэнын республикын нинслэлэй эгээн хуушанай энэ түүхэтэ барилгатай бидэнэй — хэн хэнэймнайшье—ажабайдалай али нэгэ хуби заатагүй холбоотой байха гэжэ баталан хэлээ hаа, сохом эндүүрхэгүйб. Тиимэhээл үдэр бүри тэрэнэй хажуугаар үнгэрхэдөө—үглөөгүүр ажалдаа шамдан, үдэшэлэн эсэнги гэртээ бусан ябахадаа—тэрэнэй баруун хажуу талада тэбхэр мрамор дээрэ алтан үзэгүүдээр hиилэгдэhэн: «Архитектурын хүшөө. Ряды гостинодворские. 1804—1838 онууд. Архитектор А. И. Лосев. Гүрэнэй зүгhөө аршалагдан хамгаалагдана» гэhэн тоб гэмэ тодоор бэшээтэй энэ барилгын богонихон намтартай танилсагдаhаншье байха.

Жара нүхэтэ... Агада, Хоридошье, ара Баргажандашье, аяар холын Захааминдашье буряад зон нинслэлэйнгээ энэ дүрбэлжэн барилгые тиигэжэл нэрлэдэг шуу. Би үшөө багахан—таба наhатай байхадаа—1940 оной үеэр «Удын байшан» үдэр бүри шахуу ошодог жолоошон мэргэжэлтэй эсэгэhээн анха түрүүн энэл «Жара нүхэтэ» гэhэн үгэ соносоо hэм. Үхибүүн үеым шэхэндэ юундэшьеб тэрэл «жара» аад, үшөө «нүхэтэй», сүүшхэ, прянигаар сүм анхилдаг элбэг дэлбэгэй уута, юрэдөөл, онсо тиимэ Улаан-Удын hүлдэ шэнгеэр hанагдажа, сэдьхэл бодолыем хүлгүүлэн татадаг бэлэй. Хожомынь энэ городто байдаг болоходоо, тэрээндэ энхэрэл түгсөөр дадажа эхилээб, ямаршьеб тон өөрын гэрhээ дутуугүй байшан мэтэ hанадаг болоо гээшэ hаабзаб. Тиигээд 1950 оной hүүл, 1960 оной эхин багаар тэрэнэй хойто талаhаа нэмэгдэн баригдахада, үнөөхил домогто нүхэнүүдэйнь олон болохоодо, Улаан-Удын университетай өөрсэ шэнжэтэй байшангай тэрэниие шэмэглэн, голлон бодоходо, архитектурна түхэл янзань хуушан хэбээрээ, тэрэл А. И. Лосевой анха зохёон байгуулха гэhэн зорилго, hанаашалгаhаа холо хадуураагүйдэнь баясагша hэм...

Тиниhээ тиитэрээ А. И. Лосев гээшэмнай хэн байhан юм?

Олонхон хүнhөө, тэрэ тоодо яhала нэрэ солотой архитекторнүүдhээ асуухадам, «Эрхүүгэй архитектор», «хаанта засагай үеын түшэмэл» байhан юм гэхэhээ сааша тодо харюу үгэгшэгүй hэн.

Һаяхана Эрхүүгэй областийн газетэнүүдые үдэрэй сүлөөдэ нраже hуутараа, «Восточно-Сибирская правдын» hүүлшын нюурта «Түүхын хуудаhанууд» гэhэн нинтэ гаршаг доро толилогдоhон тон hонирхолтой мэдээсэл уншажархёоб. Тэрэнэй автор журналист Ю. Душкин Антон Иванович Лосев (1765—1829 онууд) тухай, тэрэнэй ажал ябуулга, намтар тухай анхармаар зүйлнүүдые дурдаhан байба.

...Эгсэ хоёр зуун жэлэй саана—1779 ондо Эрхүү хотын навигацка hургуулиин оюутан Иван Лосев Антон гэжэ нэрэтэй хубүүнэйнгээ түрэhөөр 14 наhа гүйсэhыень баяр ёнололой оршон байдалда тэмдэглэхэ ха. Тэрэ үедэ Антон эдир залуушье hаа, геодезиин сержант нэрэ солотой болоhон байгаа бшуу. Удаань навигацка hургуулида багшалhан, 19 наhатайhаа ахалагша геодезистын, архитекторэй туhалагшын туушаалнуудые эзэлhэн намтартай. 21 наhатайдаа уездын газар хэмжэгшын—тэрэ сагтаа үндэр туушаалда дэбжүүлэгдээ юм.

Айхабтар хурса ухаатай, мэргэжэл шадабаряар түгэс Антон Лосев туйлаhанаараа hанаагаа огто амардаггүй, эрдэм мэдэсэеэ дээшэлүүлхын хойноhоо эрмэлзэжэ ябадаг хүн бэлэй. Ородоол 25 наhатай байхадань, Антон Ивановичые Зүүн-Сибириин хизааргүй ехэ губернийн архитекторээр томилhон ушар энэ хэлэгшыемнай бата найдамтайгаар гэршэлнэ бшуу.

А. И. Лосевой эсэшэ сусашагүй ажал ябуулга нэн түрүүн тэрэнэй түрэл хото Эрхүүтэй, урган хугжэлтэйнь таhаршагүй холбоотой юм. Архитектор Лосевой зохёоhон түсэбүүдээр энэ хотын ехэнхи гэрнүүд баригдаhан байха. Эрхүүгэй наймаашад «ордонгуудаа» заабол Антон Лосевто барюулха, түхэл маягынь зохёолгохо гэжэ «дугташалдажа» байдаг юм hэн ха. Тэрэнэй хабаадалгатайгаар бодхоогдоhон гэрнүүдэй ехэнхинь модон байhан тула хожомоо элдэб аюул, түймэрhөө уламжалан, шатажа hалашаhан, мүнөө болотор үсөөн лэ үлэhэн гэжэ тоотой.

А. И. Лосев албанайнгаа хэрэгээр губерни соогуураа саг үргэлжэ ябажа байдаг hэн. (Нэгэл тиимэ аяншалтынгаа үедэ Дээдэ-Удэдэ ерэжэ, уездын ноёд hайдта бараалхахадаа, найман хүлтэй наймаанай түб бариха гэжэ бодомжолhоннинь мүнөө hэжэггүй ааб даа).

Ухаансар бэрхэ, холын хараатай энэ хүн үргэн уужам Зүүн-Сибириин гол мүрэнүудые, нуурнуудые, хурьные, хадануудай байгуулбари, сагаа уларилай хүсиналтые шэнжэлдэг, түрэй түрын аша туhада таарамаар, баялгуудыень хэрэглэмээр газарнуудые анхардаг байhан юм.

Аяар табин жэлэй туршада геодезистээр хүдэлхэ зуураа, тэрэ тоогүй олон топографическа буулгабари, зурагуудые хэhэн намтартай. Албанайнгаа талаар онсо габьяатай байhанайнгаа түлөө Антон Лосев дворян угсаатанай тоодо оруулагдаhан, 1821 ондо Нангин Владимирай 4-дэхи шатын орден ба 1812 оной ойн баярай бронзо медаляар шагнагдаhан юм.

Зүүн Сибириин түүхэдэ, географида, этнографида, бусадшье эрдэм шэнжэлгэнүүдтэ хабаатай мүнөөшье удха шанараа гээгээгүй хүдэлмэринүүдые найруулан бэшэhэн «архитектор А. И. Лосевой» намтар богонихоноор дурдахада, нимэл даа.

Эндэ хэлэгшэhээ hабагшалан, үшөө хоёр зүйл тэмдэглэхэ дуран хүрэнэ.

Нэгэдэхээр, Антон Ивановичай оройдоол гушан зургаатайдаа зохёоhон проектээр эхилhэн барилга, тэрэнэй 64 наhа хүрэжэ, энэ дэлхэйтэй хахасажа ошоhон хойнонь, үшөөл 15 жэлэй туршада дүүрэжэ ядажа байhан гээшэ. Энэньшье ойлгосотой ааб даа, юуб гэхэдэ, тэрэ үедэ заха холын ахирхан уездиэ хото байhан Дээдэ-Удын hанда нимэ баригдагуудай дунда энэ эгээн хуушанай, эгээн ехэ түүхэтэй, хэзээ үни сагhаа хотымнай түб байhан, манай буряад арадай шэнэ түүхын алтан хуудаhанууда «Жара нүхэтэ» гэжэ нэрээрээ мүнхэрhэн бэлигтэ архитектор Антон Иванович Лосевой бүтээл hэргээн шэнэлэгдэжэ, хамагай хараса баясуулан байгалэ, хүн бүхэн тэрэнэй түүхые мэдэг лэ гэжэ hанаhанhаа эдэ мүрнүүдые залгуулан бэшэбэбди.

А. ЖАМБАЛДОРЖИЕВ,
журналист.

ХУЛГАЙШАД ХОЛО ОШОХОГҮЙ

Манай районой ажахы бүхэнэй хүдэлмэрилэгшэд ниитынгээ адууhа, малые үбhэ тэжээлээр гүйсэд хангахын тула бүхы хүсэеэ элсүүлэн, нуга сабшалан дээрээ ажаллажа, ургасаяа гээлтэгүйгөөр хуряажа абахые оролдоно. Гэбэшье хамтын ажалай хойноhоо hанаагаа зободоггүй зарим хүнүүд али нэгэ нютагта дайралдадаг байна. Манай дотоодын хэрэгүүдэй таhагай хүдэлмэрилэгшэд Ивалгын ОПХ-гай хүгэлбэрилэгшэдтэй хамта хэдэн дахин шалгалта үнгэргэбэ. Рейдын үедэ хэдэн хулгайша балшаса баригдажа, хуулиин урда зэмэеэ амасаба. Жэшээнь, ОПХ-гай хоёрдохи отделениин сабшалан дээрэ үбhэ сабшаhан пенсионер Рудкин 20 түхэригэй яла түлөө. ОПХ-гай жолоошон Георгий Паранкин гүрэнэй машинаар ажахын үбhэ гэртээ абаашажа ябатараа, милициин хүдэлмэрилэгшэдтэ баригдажа, мүн лэ яла түлэхэ баатай болоо. Тиихэдэ энэл ажахын жолоошон Михаил Малых хулгайлhан 185 килограмм обёос, хоёр тонно үбhэ гүрэнэй машинада ашаад, гэртээ абаашажа ябаа. Мүнөө тэрэ РСФСР-эй Уголовно кодексын 89-дэхи статьягай хоёрдохи хубиин үндэhөөр сүүдлүүлхэ болобо.

Иигэжэ милициин хүдэлмэрилэгшэд хуули бусаар гүрэнэй зөөри үбэршэлэгшэдтэй тэмсэжэ, ажахынуудта ехэ туhа хүргэнэ. Хамтын зөөри хулгайлагшад хэзээдэшье баригдаха.

М. ЦЫДЕН-ЕШЕЕВ,
Улаан-Удын районой дотоодын хэрэгүүдэй таhагай начальникгай орлогшо.

ПРАВДА БУРЯ

Нэгэдэхи ху... РСФСР-эй Верховно... сесси тухай мэдэ... РСФСР-эй Верхови... дэй Президиумдэ... барилгашадта: «То... гол тушаалтад»... тэжээл бэлэдхэлгэ — ... дэрэй гол зорилго... юумэн бүхэн — ... хёолго бэшэ» — С... статья.

Хоёрдохи ху... «Партийна ажабайда... тэлбэрилэгшын нэр... — М. Хензыхенов... «Ой модоной нөөсэ... рэглэгдэнэб? — Ю... ковай статья. ... АССР-эй Верховно... саг үргэлжын комис... «Правда Буряти... харюусана.

Гурбадахи ху... «Гастрольнууд ду... Ленинэй орденто ... оперо, баледэй теа... мад режиссер С. ... вай интервью. «Ту... болбосон түхэлтэй ... «Совет шалгана. ... — С. Андрусенко... Хилын саанаhаа.

Дүрбэдэхи ху... «Хүнине хүмүүжэ... Үхибүүнэй улас... жэлдэ О. Островск... тья. Заншалта ... галханай» материа...

Редакт...
Р. Б. ГАРМА...

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. ЛЕНИНА, 35, редактор—2-54-54, приемная—2-54-93, зам. редактора—2-66-08, зам. редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52 секретариат—2-66-76, отделы: партийной жизни—2-60-91, пропаганды—2-56-25 промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, информации—2-34-05, переводов—2-54-93, писем о селе коров—2-67-81 корректорская—2-35-95, машинное бюро—2-57-63, фотолаборатория—2-33-61, отдел объявлений—2-65-54.

Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР. Н-04618. Заказ № 178. Индекс...